

Általános érettségi tantárgyi vizsgakatalógus

Történelem

■ SPLOŠNA MATURA

A tantárgyi vizsgakatalógus a 2009. évi tavaszi vizsgaidőszaktól érvényes az új megjelenéséig.

A katalógus érvényességéről az adott évben az az évi Általános érettségi vizsgakatalógus rendelkezik.

Ljubljana 2007

Državni izpitni center

1. Bevezető	4
2. A vizsga céljai	5
3. Az érettségi vizsga szerkezete és értékelése	6
3.1 A vizsga szerkezete	6
3.2 Írásbeli rész – Feladattípusok és az értékelés	7
3.3 Az írásbeli vizsga feladattípusai	8
3.4 Az érettségi gyakorlati része (a történelmi források elemzése és használata, valamint a tanulmányi kirándulás)	11
3.5 Az értékelés szempontjai	15
4. A vizsga tartalma	16
5. A különleges bánásmódot igénylő jelöltek	55
6. Irodalomjegyzék	56

1. BEVEZETŐ

A történelem érettségi követelményrendszere (vizsgakatalógus) egyrészt azoknak a diákoknak készült, akik a történelmet választották választható érettségi tantárgyként, másrészt azoknak a tanároknak, akik tanítják és felkészítik a diákokat a vizsgára. Tartalmazza a vizsga céljait, tartalmát, szerkezetét, valamint az értékelés módját. A katalógus az érvényben levő tantervre támaszkodik, és segíti a jelölteket az érettségire való felkészülésben. A történelem érettségi vizsga 22 témakört ölel fel az egyetemes és a nemzeti történelemből, ez képezi az általános érettségi vizsga írásbeli és gyakorlati részének tárgyát (a *T.Á.É.O.T.B.* minden évben a 22 témakörből kijelöl 10-et az érettségi vizsgára). A választásban a kiegyensúlyozottságra törekedtünk, a témakörök az ókortól a mai korig terjednek kronológiai sorrendben, tartalmilag zárt egységek, amelyek ösztönzik a diákokat a történelmi problémák mélyebb, önállóbb megismerésére. Az érettségi vizsgán a jelölt nemcsak a legfontosabb tények és adatok ismeretét bizonyítja, hanem fel tudja ismerni ezek egymás közti összefüggéseit, tényleges történelmi jelentőségét (tekintettel az adott időszakra és a történelmi múltra), valamint ezek következményeit (tekintettel a későbbi történelmi folyamatokra) is.

A vizsgára való felkészülés alapját a tanítás folyamán alkalmazott érvényes tankönyvek és munkafüzetek képezik.

2. A VIZSGA CÉLJAI

A jelölt bizonyítja, hogy:

- ismeri és érti a követelményrendszerben megfogalmazott egyetemes történelem témakörét;
- ismeri a szlovén és a magyar történelmet az ókortól napjainkig, valamint az európai és a világtörténelemnek a szlovén és a magyar történelemre való hatását egyes történelmi korszakokban;
- ismeri azoknak a történelmi korszakoknak a legfontosabb tudományos és kulturális eredményeit, gazdasági folyamatait és szociális viszonyait, amelyek az érettségi vizsga témájaként szerepelnek;
- az eseményeket, jelenségeket, folyamatokat és fontos személyiségeket helyesen be tudja sorolni a történelmi térbe és időbe, párhuzamot tud vonni a hasonló időbeli és különböző történelmi események közt;
- tudja értékelni az ókori civilizációknak a későbbi fejlődésre gyakorolt hatását és jelentőségét;
- tudja alkalmazni a történelem alapterminológiáját;
- helyesen tud használni mindenféle történelmi térképet (mint az információk forrását);
- képes az ok-okozat és a következmény megkülönböztetésére, illetve különböző jelenségek összefüggésének, a fejlődésben levő folyamatosságának és változásoknak a megállapítására.
- tudja elemezni az írásos forrást, képanyagot vagy más segédanyagot, illetve ezekből kiemeli a lényeges információkat, és ezt más történelmi ismereteire vonatkoztatja;
- a történelmi eseményre vonatkozó források vagy ismeretterjesztő szövegek részleteit össze tudja hasonlítani, és üzenetüket kritikusan tudja értelmezni;
- képes különböző információk összehasonlítására és kritikus értékelésére;
- képes valamely esemény, jelenség és folyamat rendszerezett bemutatására (leírás, magyarázat ...);
- önállóan, világosan és szakszerűen be tudja mutatni az adatokat és eseményeket, az érveket és ellenérveket, s írásos formában ki tudja fejteni személyes állásfoglalását;

3. A VIZSGA SZERKEZETE ÉS ÉRTÉKELÉSE

3.1 A VIZSGA SZERKEZETE

A történelem érettségi vizsga írásbeli és gyakorlati részből áll. A vizsga a katalógus tartalmi részében feltüntetett tartalmakat méri fel.

ÍRÁSBELI RÉSZ

Az érettségiző két feladatlapot old meg.

Mindegyik feladatlapon 5 témakör szerepel. Mindegyik feladatlap egy vagy több témakört tartalmaz.

Feladatlap	Megoldási idő	Összosztályzat része %-ban	Értékelés	Segédeszközök
1 – egyetemes történelem	90 perc	40 %	külső	töltőtoll vagy száraztintás író
2 – nemzeti történelem	90 perc	40 %	külső	töltőtoll vagy száraztintás író

A végzős évfolyamok számára mindkét feladatlap témaköreit, ill. fejezeteit még a tanév kezdete előtt közzéteszik, és pedig február első keddjén 12 órakor az ÁVK honlapján (www.ric.si).

Az iskolákat ezt követően írásban is értesítik a témakörök tartalmáról.

GYAKORLATI RÉSZ (a történelmi források elemzése és használata, valamint a tanulmányi kirándulás)

	Az osztályzat része	Értékelés	Segédeszközök
A – az egyetemes történelemre vonatkozó források ismerése, megértése és elemzése	20 %	belső	töltőtoll vagy száraztintás író
B – a nemzeti történelemre vonatkozó források ismerése, megértése és elemzése vagy C – tanulmányi kirándulás			

Az érettségi gyakorlati részében a témakörök ugyanazok, mint az írásbeli részben.

3.2 ÍRÁSBELI RÉSZ – FELADATTÍPUSOK ÉS AZ ÉRTÉKELÉS

Áttekintés a feladatlapok alapján

Feladattípusok	1. feladatlap	2. feladatlap	Értékelés pontokban
	(kérdések száma)	(kérdések száma)	(kérdésenként)
1. ZÁRT VÉGŰ FELADATOK			
Feleletválasztás			
feleletválasztásos feladatok (igen/nem, többszörös választás)	2	2	1–3 pont
a válaszok illesztése (pl. a fogalmat a magyarázatával, személyeket a szerepükkel ...)	1–4	1–4	2–4 pont
rendszerezés, ill. sorrendbe állítás (események, jelenségek rendszerezése, új sorrendbe állítása)	0–1	0–1	2–3 pont
2. RÉSZBEN NYÍLT VÉGŰ FELADATOK			
a) nem strukturált feladatok			
a jelölt az utasítás alapján röviden válaszol (pl. definiál, felsorolja az okokat vagy következményeket, magyarázatot ad, összehasonlít vagy értelmez ...), a feladatok kiindulópontja lehet térkép, szöveg stb. ...	8–11	8–11	1–5 pont
b) strukturált feladatok			
A feladatok egymással összefüggő kérdéssort tartalmaznak, vonatkozhatnak valamilyen szövegre, táblázatra, térképre stb.	8–11	8–11	1–5 pont
Összesen	25	25	

A feladatlapokat külső osztályozók értékelik a javítókulcs és a vizsgakatalógus alapján. Minden feladatlapot (egymástól függetlenül) két külső osztályozó értékeli. A kapott eredmények középértékét vesszük figyelembe.

A zárt végű feladatokat a helyes válaszok száma alapján értékeljük, legtöbbször 2 helyes válasz ér 1 pontot.

A részben nyílt végű feladatokat 1 vagy több ponttal értékeljük, attól függően, hány helyes elemet várunk a válaszban. Az értékelés szempontjai a következők:

- válaszában a jelölt megjelölt-e minden fontos tényt;
- megjelölt-e minden fontos elemet, szisztematikusan mutatta-e be azokat (magyarázat, érvelés, a tények megfelelő összefüggése);
- a jelöltnek nem jár pont, ha nem válaszolt, ha válasza nem a kérdésre vonatkozik, illetve ha az teljesen hibás.

3.3 FELADATTÍPUSOK

ZÁRT VÉGŰ FELADATOK

Feleletválasztós feladatok

Feladatminta a feleletválasztós feladatra

Az "új etnikai rend" politikájával összhangban egyes etnikai csoportok és nemzetek részleges vagy teljes megsemmisítésre voltak ítélve.

Karikázza be azon három etnikai csoport, illetve nemzet előtti betűjelet, amelyek leginkább ki voltak téve a népiirtásnak!

(3 pont)

A norvégek,	D romák,
B zsidók,	E lengyelek,
C franciák,	F hollandok.

Megoldás:

Helyes megoldások: B, D, E.
Minden helyes megoldásért 1 pont jár.
Összesen 3 pont.

Válaszok illesztése

Kösse össze a bal oldalon levő ellenállási csoportok nevét, illetve az ellenállási mozgalmak katonai egységeit és a megalakulásukat jelölő államokat úgy, hogy az egyes csoport, illetve katonai egység neve előtti vonalra írja be az államot jelölő számot (egy állam többször is szerepelhet)!

(3 pont)

___ ELAS	1. GÖRÖGORSZÁG
___ HONI HADSEREG	2. KÍNA
___ KUOMINTANG	3. LENGYELORSZÁG
___ GARIBALDISTÁK	4. OLASZORSZÁG
___ EDES	5. FRANCIAORSZÁG
___ MAQUISARDOK	

Megoldás:

A helyes megoldás: 1, 3, 2, 4, 1, 5. 0 vagy 1 helyes megoldásért 0 pont jár, 2 vagy 3-ért 1 pont, 4 vagy 5-ért 2 pont, 6 helyes megoldásért 3 pont jár.
Összesen 3 pont.

Feladatminta a besorolásra

A nagy gazdasági változások egyes tevékenységek fejlődését eredményezték, mások pedig lemaradtak, és hanyatlásnak indultak.

Jelölje az alábbiakban felsorolt tevékenységeket N betűjellel, ha azok fejlődtek, illetve P betűjellel, ha a tevékenység hanyatlásnak indult!

(3 pont)

___ manufaktúrák

___ bőripar

___ élelmiszeripar

___ vaskohó

___ vidéki ipar

___ papírtermelés

Megoldás:

Megoldás: P, N, N és P, P, N. Két vagy három helyes megállapításért 1 pontot, négy vagy ötért 2 pontot, 6 helyes megállapításért 3 pontot adunk.

Összesen 3 pont.

RÉSZBEN NYÍLT VÉGŰ FELADATOK

a) Feladatminta a nem strukturált feladatra

A nemzettudat erősítésében jelentős szerepe volt a különböző egyleteknek. Nevezzen meg három, az olvasóköri mozgalom időszakában alakult egyletet, majd írja le működési területüket is!

(3 pont)

Megoldás:

Megoldás: Az elvárt megoldások: (Južni) Sokol – sportegyesület, Dramatično društvo – színház, Slovenska matica – könyvkiadás. Minden helyes megnevezésért (egyesület és tevékenység) 1 pontot adunk. Ha az egyesületet a tevékenység nélkül nevezi meg, akkor 1 pontot adunk. Összesen 3 pont.

b) A strukturált feladatok példája

Már a háború vége előtt gyengülni kezdtek az antifasiszta koalíció belüli szálak. Mindjobban előtérbe kerültek a győztesek, főleg a Szovjetunió és az USA. A gyengülő viszonyok hatással voltak a megszállott területek ellenállási mozgalmainak sorsára is. Ennek ismert példája a lengyel ellenállási mozgalom. Rövid értekezésben ismertesse az 1944-es varsói felkelést!

Vegye figyelembe a következőket: a lengyel ellenállási mozgalom tagoltságát, a szövetségesek eltérő érdekeit, a megszervezett varsói felkelés kezdetének, valamint a felkelés elfojtásának okát!

(5 pont)

Varšavska vstaja

Dva meseca so potekali v Varšavi strahoviti boji med nemškimi posebnimi enotami in poljsko vstajno vojsko. Zavezniška letala so vzletela z letališč v Italiji (Bari) in skušala dovažati orožje, municijo in hrano vstajnikom. Pri tem so imeli na tem 2000 km letu s pristajanjem na ozemlju Sovjetske zveze take izgube, da so opustili misel na nadaljnjo pomoč. Sovjetske enote pa so čakale na Visli. Imele so svoje račune s svojo vlado v Lubinu. Ko so Nemci vstajo zatrli, je sovjetska armada prešla v ofenzivo in "osvobodila" Varšavo. Le-ta je bila trikrat popolnoma uničena (1939 od nemških bombardiranj, aprila 1943 ob vstaji v getu in sedaj). Izgubila je 90 % predvojne industrije in 70 % stanovanjskih površin, pobito je bilo 100.000 Judov v mestu ali v taboriščih).

(Vir: Weber, T., Novak, D., 1996: 20. stoletje v virih, besedi in slikah 1939–1945, str. 59. DZS. Ljubljana)

Megoldás:

Az ellenállási mozgalom két részre volt osztva: a hazai és a népi hadsereg (1 pont). Elfogadható az eredeti megnevezés is. Az első tevékenységét London, a másodikét Moszkva befolyásolta (1 pont). Varsóban az általános felkelést a VH gyors előrenyomulása és a Visztulához való közeledése váltotta ki. Az ellenállást az Armia Krayowa kezdeményezte, mivel a Vörös Hadsereg érkezése előtt fel akarta szabadítani Varsót (2 pont). A felkelést a németek hiúsították meg, mivel a VH politikai okok miatt (kinek lesz a háború után döntő szerepe a hatalmi szervezetben) nem lépte át a Visztulát, és nem segítette a felkelést. (1 pont). Elfogadható a Mussolini bukása utáni megnevezés is, 1943 nyara vagy annak az eseménynek a leírása, amely megmagyarázza az 1943 nyarán történő eseményeket.

Összesen 5 pont.

3.4 AZ ÉRETTSÉGI GYAKORLATI RÉSZE – FELADATTÍPUSOK ÉS AZ ÉRTÉKELÉS (a történelmi források elemzése és használata; a tanulmányi kirándulás)

A történelem érettségi gyakorlati része szerves része a vizsgának, érdemjegye az összosztályzat 20 %-át jelenti.

A történelem érettségi gyakorlati része azoknak az írásos forrásoknak, a képanyagnak, a kartográfiai és egyéb anyagoknak az ismeretét és megértését kéri számon, amelyek összefüggnek a 10 kiírt témakörrel. A gyakorlati osztályzat egyik részét a jelöltek a tanulmányi kiránduláson mutatott teljesítményükkel is elérhetik.

A történelem érettségi gyakorlati része két részből áll:

- A – írásbeli rész: az egyetemes történelemből kiírt 5 témakör alapján a tanár elkészíti az anyagot az érettségi gyakorlati részére (feladatok különböző történelmi források alapján);
és
- B – írásbeli rész: a nemzeti történelemből kiírt 5 témakör alapján a tanár elkészíti az anyagot az érettségi gyakorlati részére (feladatok különböző történelmi források alapján);
vagy
- C rész – tanulmányi kirándulás: tevékenységek a tanulmányi kiránduláson, összefüggésben a nemzeti történelemből kiírt témakörökkel.

Az érettségi gyakorlati részének lebonyolítása:

1. A mentorok a tanév kezdetén meghatározzák az érettségi gyakorlati részének lebonyolítását (a diákokat a történelem érettségi gyakorlati részére az A és B vagy az A és C változat alapján készítik fel), amelyet az ÁÉ IÉB hagy jóvá.
2. A gyakorlati részt azok a tanárok készítik elő, akik felkészítik a diákokat a történelmi érettségire.
3. A jelöltek az érettségi gyakorlati részére az erre szánt órákon készülnek fel. Az érettségi gyakorlati részére való felkészítéskor a tanár megismerteti a jelöltet a megfelelő szakirodalommal és a kiválasztott történelmi forrásokkal, valamint ezek használatával.
4. Az érettségi gyakorlati része csak írásbeli (írásbeli rész A és írásbeli rész B változat szerint) lehet. Az írásbeli vizsga két részből áll, amely a történelmi források, a képanyag, a kartográfiai és egyéb anyagok, valamint az audiovizuális eszközök ismeretét, megértését és interpretálását jelenti az egyetemes és a nemzeti történelemből kiírt témakörök alapján. Ebben az esetben a jelöltek az írásbeli részt 45 percig írják.
5. Abban az esetben, ha a jelöltek a gyakorlati részt az írásbeli A rész és a tanulmányi kirándulás C rész szerint csinálják, akkor az írásbeli A részt 25 percig írják.
6. A tanárok által elkészített feladatok (A és B) tartalmazzák az egyetemes és a nemzeti történelemből kijelölt témakörök anyaga ismeretének és megértésének a kérdéseit. A feladatokat az ezeket elkészítő tanár javítja ki, s az eredményeket beírja a történelem érettségi gyakorlati részére kijelölt osztályozólapra.
7. Az egyes feladatok összege 10 pont, mindkét feledat (A és B vagy A és C változat szerint) pedig 20 pont.

8. Az osztályozólapon a tanár aláhúzza azt az anyagot, amelyet felhasznált, ill. amelyből kérdéseket tett fel. A tanárok az érettségi gyakorlati részét a T.Á.É.O.T.B. által elkészített egységes általános értékelési kritériumok alapján osztályozzák.
9. Az érettségi gyakorlati részét április végéig kell lebonyolítani. Az érettségi gyakorlati részének kivitelezését meghatározó naptár a Történelem érettségi gyakorlati részének kivitelezéséről szóló szabályzat határozza meg. A pontos dátum minden évben az érettségi naptárban van meghatározva.

A GYAKORLATI RÉSZ LEBONYOLÍTÁSA

Feladatok az egyetemes (A – írásbeli rész) és a nemzeti (B – írásbeli rész) történelemből

Az egyes feladatlapok (A – az egyetemes történelemből, B – a nemzeti történelemből) a történelmi forrás ismeretét, megértését és interpretálását tartalmazzák. A jelöltnek az adott anyagot megfelelő témához kell fűznie, illetve időrendben vagy térben meghatározni. A helyes feleletért a jelölt 1 pontot kap.

A tanár a jelöltek által használt írásos forrás (A és B pont) alapján szakszerű kérdéseket állít össze a forrással kapcsolatosan. A feladatnak ezt a részét 0-tól 5 pontig értékeljük. A tanár vagy egy 5 pontos kérdést készít vagy több kérdést, de az összpontszám nem lehet több 5-nél.

A feladat (A és B) utolsó része a képanyagot, a kartográfiai anyagot, grafikont, statisztikai adatot vagy audiovizuális eszközöket (pl. filmrészlet, beszédfelvételek ...) érinti. Ehhez is a tanár készít megfelelő szakszerűséggel kérdéseket, amelyeket 0-tól 4 pontig értékelünk. A tanár különböző fajta anyagot választhat, de kettőnél nem többet. A feladat e részére szánt pontok összege maximum 4 pont.

A tanár a feladatot az egyetemes (A – írásbeli rész) és a nemzeti (B – írásbeli rész) az értékelés általános kritériumai alapján értékeli.

Az egyes feladatok összege 10 pont, a két feladaté pedig 20 pont. Az érettségi gyakorlati részének az eredményeit a tanár az osztályozólapra írja.

Tanulmányi kirándulás

A gyakorlati osztályzat részét a jelöltek a tanár által szervezett tanulmányi kiránduláson (C pont) való aktív részvétellel is megszerezhetik. A kirándulás a történelem érettségi gyakorlati részére való felkészítés keretében történik. Témájának összefüggésben kell lennie az érettségi egyik olyan témakörével, amely ki van írva az adott tanévben nemzeti történelemből. A tanár az értékelés általános kritériumai alapján 0-tól 10 pontig értékeli a diákok tevékenységét mind a kirándulásra való felkészülésben (adat- és anyaggyűjtés, referátum elkészítése ...), mind pedig a kiránduláson mutatott teljesítményükben (beszámoló, referátum, terepmunka ...).

A diákok által készített anyagot a tanár megőrzi az iskolai dokumentációt meghatározó előírásoknak megfelelően.

A gyakorlati érettségi vizsga mindkét részének összege 20 pont, 10 pont jár az A részért, és 10 pont a tanulmányi kirándulásért (C pont). A tanár az érettségi gyakorlati részének eredményeit a T.Á.É.O.T.B. által elkészített osztályozólapra írja.

A kirándulást az adott év áprilisáig kell lebonyolítani.

SZÖVEGES ÉRTÉKELÉS ÉS PONTOK A GYAKORLATI RÉSZNÉL

ÍRÁSBELI A RÉSZ – EGYETEMES TÖRTÉNELEM

A TÖRTÉNELMI FORRÁSOK MEGHATÁROZÁSA		
	Elérhető pontszám	Elért pontszám
A történelmi források helyes kronológiai és helyi meghatározása a témában ill.történelmi keretben.	0–1	

ÍRÁSOS TÖRTÉNELMI FORRÁSOK		
	Elérhető pontszám	Elért pontszám
A jelölt a történelmi forrásokból kiolvassa a fontos adatokat, valamint azokat leírja feleletében.	0–2	
A jelölt a forrásban levő adatok és az előismeretei alapján a felelteket megfelelően összehasonlítja, indokolja, valamint önálló befejezéseket alkot.	0–3	

EGYÉB TÖRTÉNELMI FORRÁSOK (TÉRKÉP, KÉP, GRAFIKON, FILM, PLAKÁT, KARIKATÚRA, FÉNYKÉP, MŰVÉSZI KÉP, VÁZLAT, STATISZTIKAI TÁBLÁZAT ...) – a tanár aláhúzza a két kiválasztott forrást		
	Elérhető pontszám	Elért pontszám
A jelölt a két hozzáadott történelmi forrásból kiolvassa a fontos adatokat, valamint azokat leírja feleletében.	0–2	
A jelölt a mindkét forrásban levő adatok és az előismeretei alapján a felelteket megfelelően összehasonlítja, indokolja, valamint önálló befejezéseket alkot.	0–2	
ÖSSZPONTSZÁM AZ A – ÍRÁSBELI RÉSZNÉL		

ÍRÁSBELI B RÉSZ – NEMZETI TÖRTÉNELEM

A TÖRTÉNELMI FORRÁSOK MEGHATÁROZÁSA		
	Elérhető pontszám	Elért pontszám
A történelmi források helyes kronológiai és helyi meghatározása a témában, ill.történelmi keretben.	0–1	

ÍRÁSOS TÖRTÉNELMI FORRÁSOK		
	Elérhető pontszám	Elért pontszám
A jelölt a történelmi forrásokból kiolvassa a fontos adatokat, valamint azokat leírja feleletében.	0–2	
A jelölt a forrásban levő adatok és az előismeretei alapján a felelteket megfelelően összehasonlítja, indokolja, valamint önálló befejezéseket alkot.	0–3	

EGYÉB TÖRTÉNELMI FORRÁSOK (TÉRKÉP, KÉP, GRAFIKON, FILM, PLAKÁT, KARIKATÚRA, FÉNYKÉP, MŰVÉSZI KÉP, VÁZLAT, STATISZTIKAI TÁBLÁZAT ...)- a tanár aláhúzza a két kiválasztott forrást		
	Elérhető pontszám	Elért pontszám
A jelölt a két hozzáadott történelmi forrásból kiolvassa a fontos adatokat, valamint azokat leírja feleletében.	0–2	
A jelölt a mindkét forrásban levő adatok és az előzetes ismeretei alapján a felelteket megfelelően összehasonlítja, indokolja, valamint önálló befejezéseket alkot.	0–2	
ÖSSZPONTSZÁM AZ A – ÍRÁSBELI RÉSZNÉL		

TANULMÁNYI KRÁNDULÁS – C RÉSZ

ELŐKÉSZÜLET A TANULMÁNYI KRÁNDULÁSRA – C RÉSZ		
	Elérhető pontszám	Elért pontszám
A jelölt összegyűjti a megfelelő adatokat és anyagot a kiválasztott téma bemutatására.	0–2	
A jelölt megfelelő beszámolót készít, amelynek bevezetőjében rámutat a témára, a tartalmi részben a témát mutatja be alaposan, valamint a befejezésben kerül sor a megállapításra és az új ismeretekre a témával kapcsolatosan; a beszámoló megfelelően kezeli az idézeteket, terjedelme 3–5 oldal, mellékletként maximum 3 kép szerepelhet.	0–3	

TEVÉKENYSÉGEK A TANULMÁNYI KRÁNDULÁSON – C RÉSZ		
	Elérhető pontszám	Elért pontszám
A jelölt megfelelően bemutatja a beszámolóját.	0–2	
A jelölt önállóan felel a tanár kérdéseire a beszámoló témájával kapcsolatosan, valamint bekapcsolódik a tanár és az iskolatársak közt folyó beszélgetésbe a tanulmányi kirándulás témájáról; a jelölt megfelelő beszámolót készíthet a tanulmányi kirándulásról 1–2 oldal terjedelemben (a beszámoló a bevezetésben tartalmazza a téma bemutatását, a tartalmi rész a tanulmányi kirándulás folyamatát, valamint a befejezés a jelölt új ismereteit és benyomásait); a beszámoló helyett a jelölt munkalapot oldhat meg, amelyet a tanár készít el a tanulmányi kirándulás témájával kapcsolatosan.	0–3	
ÖSSZPONTSZÁM A TANULMÁNYI KIRÁNDULÁSON		

Írásbeli rész A	10 pont
Írásbeli rész B	10 pont
Összesen	20 pont

vagy

Írásbeli rész A	10 pont
Tanulmányi kirándulás C rész	10 pont
Összesen	20 pont

3.5 AZ ÉRTÉKELÉS SZEMPONTJAI

A taxonómiai szintek részaránya százalékban az egyes feladatlapokban:

Műveleti szintek	1. feladatlap	2. feladatlap	Gyakorlati rész	Összesen
Ismeret	20 %	20 %		40 %
A jelölt:				
<ul style="list-style-type: none"> – ismeri a tényeket, eseményeket, jelenségeket és az alapvető adatokat, valamint a történelmi események, jelenségek és folyamatok időbeli, okozati és térbeli sorrendjét; – bemutatja, elmagyarázza a történelmi eseményeket, fogalmakat, jelenségeket és folyamatokat; – megkülönbözteti az okot az ürügytől és a következménytől, s a történelmi események indítékai közül kiemeli a fontosakat.				
Megértés és alkalmazás	15 %	15 %	10 %	40 %
A jelölt:				
<ul style="list-style-type: none"> – az egyes történelmi eseményekről, jelenségekről vagy folyamatokról megkeresi a lényeges információkat; – pontosan és helyesen használja a megfelelő történelmi fogalmakat és a terminológiát az események, jelenségek vagy folyamatok magyarázatakor; – az eseményeket térben és időben meg tudja határozni; – fel tudja használni a statisztikai adatokat, forrásokat és a képanyagot a történelmi események, jelenségek és folyamatok magyarázatakor; – összehasonlítja az eseményeket, jelenségeket vagy folyamatokat, megállapítja ezek hasonlóságait és különbségeit.				
Interpretálás, érvelés, szintézis, analízis, értékelés	5 %	5 %	10 %	20 %
A jelölt:				
<ul style="list-style-type: none"> – összehasonlítja az eseményeket, jelenségeket, ill. folyamatokat, valamint megállapítja a hasonlóságokat és a különbségeket; – összehasonlítja és kritikusan értékeli a különböző ismereteket; – megállapítja az egyes történelmi események és jelenségek közti kölcsönhatást; – interpretálja, ill. argumentálja az adatokat, információkat ...; – elmagyarázza a történelmi forrásokat (történelmi szöveg, forrás, térkép, statisztikai adat, kép ...), következtet; – szintetizál, megmagyarázza az esemény komplexitását; – értékeli az egyes események jelentőségét (pl. reformok, programok, rendeletek ...);				
ÖSSZESEN	40 %	40 %	20 %	100 %

4. A VIZSGA TARTALMA

1. AZ ÓKORI KELET

Alaptémák

A témák részletezése

Az első civilizációk megjelenésének helye és ideje

- térkép alapján meghatározza az első civilizációk helyét és idejét, valamint megnevezi és megmagyarázza létrejöttük alapvető feltételeit e térségben (a gabonafélék hazája, az első tervezett földművelés és az élelem előállításakor keletkezett többlet, időjárási feltételek)

Az első civilizációk gazdasága

- a mezopotámiai és az egyiptomi öntözéses földművelés megjelenésének okai, az öntözéses földművelés jellemzői (öntözéses munkálatok, technikai segédeszközök)
- kultúrnövények civilizációs térségenként, gabonafélék, zöldségek, egyéb növények(papirusz, gyapot, eperfa) és jelentőségük
- az öntözéses földművelés jelentősége az első civilizációk kialakulásában (a sumér városállamok és Egyiptom példáján)
- összehasonlítja Egyiptom, Mezopotámia, Fönícia, Palesztina, India és Kína gazdaságának legfőbb jellemzőit (öntözéses földművelés, állattenyésztés, ipar, kereskedelem, tengerészet, pénzügy)

Az államiság fejlődésének kezdetei

- az első törvénykönyvek (Ur-Nammu, Hammurápi) részletei alapján megmagyarázza az első civilizációk államszervezetének és politikai rendszerének jellemzőit
- különbségek az államszervezésben, sumér városállamok, Egyiptom, a despotikus hatalom alapvető jellemzői
- (a térkép segítségével) az egyes államok terjedésének felsorolása példák alapján, az első birodalmak megalakulásáig (Egyiptom, Hettita Birodalom, AsszírIA és a Perzsa Birodalom), valamint megmagyarázza az egyes államok viszonyulását az alárendelt népekhez (asszírok, perzsák)

A társadalmi berendezkedés és a mindennapi élet

- Egyiptom példáján bemutatja a társadalmi berendezkedés jellemzőit (képanyag, történelmi források és szövegek alapján bemutatja az egyes társadalmi rétegek jellemzőit)
- képanyag, történelmi források és szövegek alapján bemutatja az egyes társadalmi rétegek képviselőinek mindennapjait

Az írás kialakulása és fejlődése

- az első képirás kialakulásának oka a sumér városállamokban
- az írás fejlődése és jellemzői az egyes korai kultúrákban (a mezopotámiai civilizációk, Egyiptom, Fönícia, India, Kína)
- az írás történelmi jelentősége

Az első civilizációk kulturális vívmányai

- az egyes régi civilizációk (Egyiptom, mezopotámiai államok, India, Kína) kulturális vívmányai a matematikában, a csillagászatban, az orvostudományban és a technikában
- technikai vívmányok és jelentőségük (kerék, szekér, vízikerék, vízimalom, a papirusz és a papír felfedezése, a fémek megmunkálása, üveg ...)
- a jog fejlődésének, jellemzőinek és jelentőségének összehasonlítása történelmi források részletei alapján (Ur-Nammu, Hammurápi-, Hettita Törvénykönyv, Tízparancsolat)
- a legfontosabb irodalmi vívmányok leírása (versek, eposzok, vallási írások)
- képanyag alapján bemutatja a festészet, a szobrászat és az építészet legkiemelkedőbb alkotásait

Az első civilizációk hitvilága

- az első civilizációk vallásának és vallási eszméinek jellemzői, azok összehasonlítása (Egyiptom, Mezopotámia, Fönícia, India és Kína)
- a zsidó egyistenhit (monoteizmus) és a Biblia jelentősége

2. AZ ÓKOR KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGE

Alaptémák

A témák részletezése

A görög polisz

- a görög világ szétagoltsága és ennek okai: természetföldrajzi (a térkép segítségével), etnikai, politikai és gazdasági
- a görög poliszok mint az ókori Görögország politikai, gazdasági, vallási, kulturális, szociális, katonai és igazgatási életének központjai, a poliszok autarkiára (önellátás), autonómiára (önállóság), külpolitikai függetlenségre törekvései
- a poliszok különböző politikai berendezkedésének legfőbb jellemzői (királyság, arisztokrácia, oligarchia, zsarnokuralom, demokrácia)

A görögök – a demokrácia kezdeményezői

- az athéni út a demokrácia felé: Szolón gazdasági és politikai reformjai, Peiszisztratosz türannisza, Kleiszthenész reformjai
- a demokrácia Periklész idejében: a legfőbb jellemzők, az athéni demokrácia korlátai

Spárta

- Spárta politikai, katonai és társadalmi berendezkedésének legfőbb jellemzői
- a spártai nevelés

A görög poliszok közti együttműködés és versengés

- a görögöset egyesítő elemek: közös nyelv, írás, mítosz, olimpiai játékok, harc a közös ellenség ellen (Perzsa Birodalom)
- kulturális egység és együttműködés, közös jósdák (Delphoi)
- az olimpiai játékok jelentősége
- gazdasági együttműködés (kereskedelem)
- politikai együttműködés (a peloponnészoszi, a hellén és a déloszi szövetség)
- a görög poliszok közti ellentétek okai, antagonizmus Athén és Spárta közt (okok és következmények)

A görög gyarmatosítás és jelentősége

- a gyarmatosítás okai (gazdasági, politikai és szociális)
- a gyarmatosítás irányai és térsége (a térkép segítségével)
- a gyarmatosítás jelentősége a görögök számára

Kulturális örökség és annak hatása a későbbi korszakokra

- a gyarmatosítás jelentősége és következménye a világ más részein
- a görög ábécé
- a görög filozófia/tudomány legfőbb eredményei: szakítás a mítoszokkal, a görög filozófia legfőbb képviselői: Szókratész (etika), Platón (az Akadémia megalapítása, az államról szóló elmélet), Arisztotelész – a sokoldalú ókori filozófus, aki megalapozta a logikát, az irodalomelméletet és a természettudományokat, Zénón (sztoicizmus), Epikurosz
- az orvostudomány etikai erényei (Hippokratész és Galénusz – a tudomány különválása a mágiától és a hitetlenségtől, önzetlen segítségnyújtás mindenkinek, szakmai titoktartás)
- irodalmi alkotások: hősköltészet (Homérosz: Iliász és Odüsszeia), líra, drámairodalom (a színház fejlődése; Aiszkhülosz, Szophoklész), ékesszólás (Démoszthenész) – a görög irodalmi hagyomány lett az európai nemzetek példaképe
- a görög történetírás: Hérodotosz – a történetírás atyja, Thuküdidész (a forrásokhoz való kritikus hozzáállás), Xenophón, Plutarkhosz
- a Muszeion Alexandriában – az ókor legfontosabb kulturális központja; a hellenizmus jelentősége
- az európai művészet görög alapjai: építészet (dór, jón és korinthoszi építészeti stílus), vázafestészet, szobrászat (Polükleitosz, Mürón, Fidiasz)

A római kulturális örökség és annak jelentősége a későbbi európai fejlődésre: a római jog

- az első jogi feljegyzések (a XII táblás törvények), a nemesek/arisztokraták és a plebejusok jogainak biztosítása; a plebejusok és a patríciusok állampolgári jogainak fokozatos kiegyenlítődése; jogi határozatok, amelyek felügyelik a hatalmat (a mandátum korlátozása); Constitutio Antoniniana (a Római Birodalom minden polgárának megadta a polgárjogot); Lustinianus törvénykönyve mint a modern jog fejlődésének alapja

a római kulturális örökség és annak jelentősége a későbbi európai fejlődésre

- irodalmi alkotás, amelyek görög mintára keletkeztek: elbeszélő irodalom (Vergilius), líra (Catullus, Horatius, Ovidius), drámairodalom (Plautus, Terentius), ékesszólás (Cicero), önéletrajz (Augustinus); a római történetírás (Julius Caesar, Livius, Tacitus)
- julián naptár – az első tudományos módszerrel megalapozott naptár (1582-ben XIII. Gergely pápa kezdeményezésére megreformálták – a Gergely-féle naptár keletkezése)
- romanizáció: a romanizáció okai, következményei és jelentősége; a romanizáció terjedelme; a latin ábécé terjedése

az építészet és a települések infrastruktúrája

- etruszk és görög hatás;
- a római építészet jellemzői, alkalmazhatósága a mindennapi életben (utak, hidak, vízvezetékek-akveduktok, csatornarendszer, nyilvános fürdők, aréna, hippodromok); a római építészet elemei (ív, boltív, kupola)
- falfestészet, mozaikművészet

A vallás és mitológia

- a görög és a római panteon (Zeusz/Jupiter, Héra/Junó, Poszeidón/Neptun, Déméter/Ceres, Arész/Mars, Aphrodité/Venus, Apolló, Artemisz/Diana, Hefaisztosz/Vulkán, Vesta, Hermész/Merkur, Athéné/Minerva)

3. A RÓMAI CSÁSZÁRSÁG ÉS A KERESZTÉNYSÉG KEZDETE

Alaptémák

A témák részletezése

A köztársaságból a principátusba való átmenet; Augustus császár

- a II. triumvirátus megalakítása (leszámolás az ellenséggel/republikánusokkal) és összeomlása (Octavianus és Antonius harca a hatalomért)
- a principátus kialakítása – Octavianus első a szenátusban; a köztársaság intézményeivel formálisan megmaradt, már majdnem monarchia – a szenátus és a népgyűlés hatásköre nagyon csökkent, Octavianus évről évre consul, néptribunus, imperátor, a legfőbb pap (pontifex maximus), emellett az Augustus, caesar, a haza atyja tisztségbeli titulusok hordozója; az uralkodó egyedül választja ki utódját, megkezdődik a császárok imádása

Augustus reformjai

- a közigazgatási reformok jellemzői és jelentősége: egységes és központilag vezetett közigazgatás; a hivatalszervezet a hadsereg mellett a császár legfőbb támasza az államigazgatásban; az adóreformok és a népszámlálás célja; a provinciák megreformálása; romanizáció: a romanizáció okai, következményei és jelentősége; a romanizáció kiterjedése
- a hadsereg megszervezése: hivatásos katonák, praetorianus-gárda, kiegészítő alakulatok a provinciabeliekből; a veteránok jogai, valamint a hadsereg szerepe a romanizációban; a katonaság későbbi erősebb kötődése inkább a parancsnokokhoz, mint az államhoz, és ennek következményei; a fegyverkezés; a határok megerősítése

A gazdasági fejlődés és a római társadalom

- még mindig a mezőgazdaság az alapvető gazdasági tevékenység, habár egész idő alatt válságokkal kell szembenéznie; a kisbérletek, ill. a colonus-rendszer kezdetei
- az ipar és a kereskedelem fellendülése (Pax Romana; terjedelmes úthálózat; szabad mozgás; jogi biztonság); a legfontosabb ipari ágazatok, valamint a kereskedelmi árucikkek cseréje az ország különböző részéről (a térkép segítségével)
- egyes társadalmi rétegek helyzete és élete; gazdagok és szegények, a munkanélküliek számának növekvése, a rabszolgák eltérő helyzete
- a szegénység mérséklésének módjai: ingyenes gabonaosztás, játékok szervezése (Panem et circenses)

A Római Birodalom határai a hatalom csúcspontján

- a császárság legnagyobb kiterjedése Traianus császár idejében az első század végén, valamint a második század elején (a térkép segítségével); utódja, Hadrianus a területet már csökkentti, limest épít; Marcus Aurelius idejében először törlik át a római limest

A császárság válsága és ennek orvoslása, a dominátus bevezetése

- a 2. század végétől kezdődő, egyre nagyobb (gazdasági és politikai) válság okai
- Caracalla császár és rendelete (Constitutio Antoniniana)

- Diocletianus próbálkozásai a válság megoldásában, és ennek eredményessége (a dominátus, tetrarchia, a hadsereg reformja, titkosrendőrség), gazdasági reformok (az árak és bérek maximálása, az adórendszer reformja, az ipar és a colonatus-rendszer öröklése)

A császárság végleges összeomlása

- új főváros megalapítása Keleten (Konstantinápoly)
- Theodosius császár halálakor, 395-ben a Római Birodalom véglegesen két részre osztozik (a térkép segítségével); a Nyugat hamarosan összeomlik (476-ban), az erősebb Kelet pedig az egyik legfontosabb középkori állam lesz; a Kelet nagyobb hatalmának okai

A kereszténység kezdetei

- a héberek letelepedése Kánaánban Kr.e a 2. évezredben.; a zsidó népesség egy részének Egyiptomba való költözése Kr.e a 17. században
- Mózes szerepe az izraeli történelemben: Jahve, Izrael istene átadja Mózesnek a Sinai-hegyen a Tízparancsolatot; Jahve önmaga és felebarátai iránti személyes felelőssége
- monoteizmus
- a kereszténység kezdetei Júdeában: a zsidók a római megszállás alatt várják a Messiást-Megváltót

A kereszténység terjedése

- a gazdasági, kulturális és szociális körülmények hatása az új vallás terjedésére az egyes társadalmi rétegek között és a birodalom tartományaiban (maga a tan, hiszen az új vallás nem ismer faji, társadalmi és értelmiségi korlátokat, az új vallás optimizmusa, az első keresztények összetartása ...; a jó úthálózat lehetővé teszi az eszmék gyors áramlását; nyelvi korlátok nincsenek); Pál apostollal a kereszténység új lendületet kap, túlnövi a zsidó kereteket, és világvallás lesz, úgyszólván a császári kultusz ellenvallása
- a Biblia: a zsidók és a keresztények története tanulmányozásának legfőbb forrása, egyben pedig a zsidóság (Ószövetség) és a kereszténység szent könyve; az Ó- és Újszövetségre való felosztás; a Biblia fordításai (Septuaginta, Hieronymus Vulgataja – a modern nyelvekre való fordítás alapja, Dalmatin fordítása)
- a nem keresztény szerzők beszámolója a korai kereszténységről (Josephus Flavius, Tacitus, ifjabb Plinius, Suetonius)

Az üldözésektől az államvallásig

- a keresztények üldözésének okai, annak ellenére, hogy a rómaiak eléggé türelmesek más vallásokkal szemben; a kereszténységgel ellentétben a császár istenkultusza, a politeisztikus szertartások visszautasítása, az új vallás nem ismerése miatt előítéletek
- az új vallás üldözése – legszigorúbban Nero, Decius és Diocletianus idejében
- az egyház szervezése: egyházközségek, püspökségek, érsekségek, patriarchiák (Róma, Konstantinápoly, Alexandria, Antiochia, Jeruzsálem – a térkép segítségével)
- Constantinus 313-as mediolanumi edictuma (rendelet) és ennek jelentősége (vallásszabadság a keresztényeknek, az üldözések vége; az egyház gazdagodása, az egyház és a politika kapcsolata)

- Theodosius a kereszténységet 391-ben államvallássá nyilvánítja, ennek jelentősége; a 394-es frigidusi csata jelképezi a kereszténység végleges győzelmét a Római Birodalomban
- az első eretnokségek megjelenése (arianizmus)
- a kereszténység megerősödése és a szerzetesség fejlődése: ennek okai és következményei, az első szerzetesek és kolostorok Egyiptomban; az első kolostort Európában Szent Benedek alapítja meg Monte Cassinóban (529-ben – ugyanebben az évben Justinianus Athénban bezárítja az Akadémiát, az utolsó pogány filozófiai iskolát, ez pedig a kereszténység győzelmét is jelenti)

4. SZLOVÉNEK A KÉSŐ ÓKOR ÉS A KORA KÖZÉPKOR IDŐSZAKÁBAN, VALAMINT A MAGYAROK A KORA KÖZÉPKORBAN

Alaptémák

A témák részletezése

Római kor

A római hatalom folyamatos terjedése a kelet-alpesi és elő-alpesi térségbe

- a térkép alapján bemutatja a kelet-alpesi térség etnikai arculatát a rómaiak jövétele előtt (az első névről ismert népek és területük); a Norikum Királyság (kiterjedése, a rómaiakkal folytatott kereskedelmi kapcsolata)
- Aquleia megalakulása – a római gazdasági és civilizációs folyamatok kiindulópontja a Duna mentére; az illír és a kelta törzsek területének folyamatos meghódítása – a csúcspont Augustus császár idejében
- a mai szlovén térség jelentősége a rómaiak számára: katonai (a Duna mentére való behatolás kiindulópontja; a határ biztosítása a barbárok elől), gazdasági (kereskedelem; szárazföldi összeköttetés a Balkán más területeivel)

A kelet-alpesi és elő-alpesi térség római közigazgatása

- a térkép segítségével meghatározni a mai szlovén etnikai térség három nagy római közigazgatási egységre való felosztását (a 10. római légión – Venecia és Hisztria, Norikum és Pannónia provinciák)
- városok (civitates) – alacsonyabb közigazgatási egységek – a városközpontot és vidéket foglalja magába (pl. Emona Trojanéig, Višnja goráig, a karsztvidéki átkelőig; Petoviona – a Dráva menté; Celeia – a Savinja és Voglajna folyómellék)
- a római városok státusa (kolónia, municípium)

A római kor gazdasági fejlődése

- a mezőgazdasági fejlődés (az eke és a kétnyomásos gazdálkodás bevezetése); új kultúrnövények, a szőlőtőke, olajfa; a mocsarak lecsapolása
- az ipar fejlődése (technikai újítások – fazekaskorong, vízimalom); a legfontosabb ipari tevékenységek (fazekasság, kőfaragás, bányászat); a kereskedelem fejlődése
- az utak tervszerű építése és az úthálózat fejlődése (a térkép segítségével)

A római kultúra hatása

- a romanizáció és hordozói (kereskedők, katonák, hivatalnokok, itálicus telepések)

- vallási hatások – a mitraizmus és a kereszténység terjedése; a kereszténység megerősödése a frigidusi csatával 394-ben
- archeológiai örökség – a római civilizáció maradványai a szlovén térségben (a térkép segítségével)

A Római Birodalom válsága a késő ókorban térségünket is érintette

- külső ellenség (barbár népek behatolása) és a védelmi rendszer tervszerű kiépítése (limes a Júliai Alpok és a Fiumei-öböl között)
- a birodalom végleges két részre szakadása (395); a mai szlovén térség Nyugatrómai Birodalomhoz való csatolása nyomokat hagy a későbbi fejlődésben (nyugati kulturális hatás, latin írás, katolikus vallás)
- különböző barbár népek behatolása és hadjáratai a kelet-alpesi térségen keresztül Itália felé (hunok, keleti gótok, longobárdok, szlávok, avarok – a térkép segítségével)
- a támadások következményei: a lakosság menekülése nyugatra és a távolabbi helyekre – magasterületi települések keletkezése (várak), több város le van rombolva (Emona, Celeia, Petoviona)

Kora középkor A szlávok letelepedése a Keleti-Alpokban

- a nagy népvándorlások oka a 4. és a 7. század között (a hunok támadásai, túlnépesedés, extenzív földművelés, meggyőződés a római tájak gazdagságáról)
- a térkép segítségével a jelölt megmagyarázza a szlávok folyamatos letelepedését a kelet-alpesi és elő-alpesi térségben (idő, irány, a longobárdok kivonulása a Pannon-síkságról, az avar-szláv kapcsolat szerepe); ritka és nem egyenletes letelepedés (már többnyire megművelt völgyek)
- a szláv letelepedés kerethatárai a 7. század elejéig – kapcsolat a szomszédokkal keleten, nyugaton és Isztriában (a térkép segítségével)
- az őslakosok és a bevándorlók: a római urbánus települések hanyatlása, írástudás, a kereszténység visszavonulása a szláv istenek javára (a tengermelléki városokat kivéve); a római államrendet felváltja a törzsi berendezkedés; az őslakosok és a szlávok fokozatos együttélése

Samo törzsszövetsége

- az avarok elleni lázadás; Samo törzsszövetségének megalakulása (idő és terjedelem, összeomlás)

Karantánia

- Karantánia, a legrégebbi kora középkori politikai alakulat a Keleti-Alpokban; Karantánia társadalmi arculata (nemzetségi gazdálkodás, körzet "zupa", fejedelem, «kosez»-ek, patriarchális rabszolgák); az első névről ismert fejedelmek (Valuk, Borut, Gorazd, Hotimir), a karantán fejedelem és a karintiai hecegek kinevezése (forrás alapján)

Karantánia kapcsolata a bajorokkal, valamint az önállóság részleges elvesztése

- az avar veszély; a bajor segítség következményei Karantániát illetően (bajor és közvetlen frank legfelsőbb hatalom; túsok – a karantán hűség kezessége; keresztény hittérítés)
- Karantánia a 9. századig önállóan dönt a belügyekről (megtartja a törzsi szervezettséget, hazai fejedelmek uralkodnak, akiket maguk választanak, de a frankok beleegyezésével)

A keresztényég terjesztése

- misszionárius működés; Modest szerepe, a kereszténység terjesztési központjai (Salzburg, Freising, Aquileia), a keresztény hittérítés elleni lázadások
- a Salzburg és Aquileia közti egyházhatár kialakulása 811-ben a Dráván

Karniola

- a térkép segítségével meg kell tudni határozni Karniola szláv fejedelemség területét, amely a 8.századból a 9. századba való átmenet idején keletkezett

A karantán önállóság elvesztése és a mai szlovén etnikai térség egyesítése a frank uralom alatt

- a frank hatalom elterjedése a 8.században az elő-alpesi térségben és a pannon síkságon (az avar állam megsemmisítése)
- Ljudevit Posavski frankellenes lázadása; a karantánok és a karnioliaiak csatlakozása; az önállóság elvesztése (a hazai fejedelmek eltávolítása, Karantánia elveszti önállóságát, a frank állam közigazgatási egysége lesz – grófság; a frank legfelsőbb hatalom elterjed az össz-szlovén térségben; a nyugat-európai típusú feudalizmus bevezetése és a földbirtokok kialakulása)

Alsó-Pannónia

- Alsó-Pannónia – a frank határgrófság megalakulása (Pribina és Kocelj); betelepítés a Keleti-Alpokból, a Duna mentéről (karantánok, bajorok); Cirill és Metód szláv istentisztelete; a szláv nyelvű istentisztelet elnyomása Alsó-Pannóniában

A magyar nép őstörténete, a honfoglalás és az államalapítás kora

- a magyar nép eredete, az őshaza és a vándorlások (Magna Hungaria, Levédia, Etelköz)
- a magyarok letelepedése, a honfoglalás kori társadalom, a szomszédokhoz való viszonyulás (a 933-as merseburgi csata, az augsburgi csata 955-ben) és következményei
- az államalakulás küszöbén, Géza fejedelem, a kereszténység felvétele
- Magyarország István király idejében: az államszervezés, István törvényei és az egyházszerzés
- a feudális rend megszilárdulása: I. László és Kálmán uralkodása (Szlavónia Magyarországhoz csatolása és az ország terjeszkedése Dalmácia felé, a zágrábi püspökség megalakulása)

5. A KÖZÉPKORI VÁROSOK ÉS A VIDÉK

Alaptémák

A témák részletezése

A középkori városok megalakulásának ideje, valamint megalakulásuk okai

- a középkori városok keletkezésének ideje és a „középkori város” fogalmának meghatározása
- a hivatásos kereskedelem csökkenésének okai a római állam szétesése után (a népvándorlás sok várost tönkretesz, az utak nincsenek karbantartva, feudális széttagoltság, természetes gazdálkodás, a földbirtokok autarkája)
- az ókori és a középkori települések közti különbségek
- a városok keletkezésének oka (változások a vidéken; a keresztes hadjáratok szerepe a forgalom, a kereskedelem és a pénzgazdálkodás megélénkülésében)

- a középkori városok keletkezésének leggyakoribb helyei, e helyek kiválasztásának okai (védelem, kedvező hely a kereskedelemben)
- a városúr szerepe a terek és városok megalapításánál
- városjogok (kiváltságok)
- a város külső látképe és nagysága

A középkori városok gazdasága

- a hivatásos ipar: a munka megosztása az iparműhelyben; a céh definíciója; a céhek keletkezésének okai, a céhek pozitív és negatív szerepe
- a kereskedelem: heti és évenkénti vásárok, kereskedelmi térségek a középkorban (a baltikumi, ill. az északi-tengeri, a földközi-tengeri és a nyugat-európai, a térkép segítségével); a hazai kereskedők megvédése; a kereskedők szerepe a középkori társadalomban; a kereskedésben levő akadályok (rossz és veszélyes utak, rablás, kövezetvámok ...)
- a pénz és a pénzgazdálkodás (a zsidók szerepe)
- a korai tőkés termelés kezdetei a 14. és a 15. században (a manufaktúrák, valamint a felvásárlási és kiadási rendszer)

A polgárság helyzete és a középkori városi élet

- a polgárság különleges társadalmi státusa: a nemességénél alacsonyabb, a parasztságénál magasabb; a városlakók külön csoportjai, akik nem rendelkeznek polgári státussal
- lakberendezés és higiénés körülmények; a luxusöltözéket korlátozzák a társadalmi csoportok szerinti előírások
- mindennapok a városban (a munkanap, a közösségi élet szabályai, táplálkozás)

A városok harca az öngazgatásért és ennek következményei

- a »városi öngazgatás« fogalmának meghatározása
- az önkormányzatra törekvő városok a földesúrral való harcban (pl. Franciaországban) az uralkodóra támaszkodtak, és ezzel hozzájárultak a feudális széttagoltság eltűnéséhez
- néhol a városok városszövetséget alkottak (pl. a Német-római Császárság)
- az önálló városállamok keletkezésének okai és jellemzői (Olaszország)
- a városigazgatás kivitelezése; a kommunáktól a kis- és nagytanácsig; a várostanács, a városi bíró feladatai; a középkori városok státútuma

A vidék a középkorban Az élettér növelése

- az agrártelepítés fogalmának meghatározása, az agrártelepítés fajtái (a külső, belső, magassági, síksági, szervezett és szervezetlen)
- a telepítést biztosító feltételek; új, megművelhető föld megszerzésének módja (erdőirtás, parlagirtás, a mocsarak lecsapolása)
- a földesúr szerepe és indítékai a középkori agrártelepítés végrehajtásában
- a földművelés új módja (háromnyomásos gazdálkodás), a mezőgazdasági munkaeszközök jobbítása, a mezőgazdaság újdonságainak jelentősége

Az agrártelepítés következményei

- a megművelt terület terjesztése, a táj megváltozott képe (új falutípus)

- politikai és etnikai változások Európában (a németek keleti betelepítése; etnikai változások Spanyolországban a reconquista után); német betelepítés a szlovén területre
- a telepesek kedvezőbb helyzete javít a paraszti lakosság helyzetén: a telkes gazdálkodás elhagyása és a parasztbirtok bevezetése (huba vagy grunt); ideiglenes vagy öröklődő haszonbér, pénzszolgáltatások bevezetése (urbárium, parasztkereskedelem)

A parasztek élete a virágzó középkorban; a földesúr élete

- a jobbágyterhek (a dézsma és a robot); a földesúr jobbágyok feletti hatalma
- a parasztság mindennapjai (lakóhely; táplálkozás, az egyszerű emberek látóköre)
- a középkori vidék jellemzői – várak (ezek védő jellege, gazdasági, kulturális és igazgatási központok); a nemesség és papság szerepe és helyzete (különböző struktúra, helyzet és szerep); a vitézség; a nemesség táplálkozása

Gazdasági fordulat a 14. század 2. felében

- nagy pestisjárványok – »a fekete halál« a 14. században; a nagy »fekete halál« a járványok népességi és társadalmi, valamint gazdasági következményei
- a pénzgazdálkodás erősödése; a földbirtok többé nem a megélhetés fő forrása

6. A SZLOVÉNEK A KÖZÉPKORI NÉMET-RÓMAI CSÁSZÁRSÁGBAN, A MAGYAROK A KÖZÉPKORBAN

Alaptémák

A témák részletezése

A Német-római Császárság megalakulása

- a Német-római Császárság területe és keletkezése (térkép segítségével)
- a magyarok letelepedése a Kárpát-medencében, Közép-Európát veszélyeztetik (főleg a német és karantán területeket)
- I. Ottó német császár védelmet szervez a magyarok ellen (erődítmények rendszere és határ menti körzetek – őrvidékek; a lovasság bevetése); az augsburgi győzelem jelentősége

Karantánia 822 (az önállóság elvesztése) után

- a magyarok elleni védelmi vonal és a Nagy Karantánia Fejedelemség megalapítása (976), amelyet több határ menti grófság alkot (a térkép segítségével)
- a nyugati (frank) típusú feudalizmus érvényesülése; a hűbéresek származása (frank és bajor családok); az ezidáig szabad földművelők jobbágyorsba rendelése; a nyugati egyház uralma a latin istentisztelettel és a szlovén etnikai területen kívüli egyházközpontokkal
- a fejedelmválasztási szertartás új formát és tartalmat kap (a fejedelem a német uralkodótól kapja a tartományt mint hűbért)
- a hatékonyabb földművelés fokozatos bevezetése (a föld megszilárdítása, az eke és a háromnyomásos gazdálkodás bevezetése, a parasztbirtok (huba) az alapvető mezőgazdasági egység)

A 10. századi határvidékektől a késő középkori tartományokig

- határvidékek – kiindulópontja az egyes térségek történelmi tartományokká való fejlődésének

- II. Premysl Ottokár kihasználja az interregnumot, s egyesíti a cseh területektől az Adriáig terjedő térséget
- A Habsburgok felemelkedése: Habsburg Rudolf német császárrá választása 1273-ban, az interregnum vége; a Habsburg-ház megerősödése a II. Ottokárral folytatott harcban Ausztria területén

A szlovén terület egyesítése a Habsburgok alatt, a Cillei grófok bukása

- a szlovén területek nagyobb részének egyesítése a Habsburgok alatt (a 13. századtól a 15. századig), a történelmi tartományok megalakulása
- a Cillei grófok szoros kapcsolata a Luxemburg-családdal, akik a Habsburgok vetélytársai a császári trónon; a Cilleiek és a Habsburgok viszonyának következményei (az állami fejedelem elnevezés, a Cillei Fejedelemség, a Habsburgokkal való egyenlőség)
- a Cilleiek kihalásának körülményei, a német állam határain belül levő birtokaik Habsburg kézre jutnak

A betelepítés

- a (külső és belső) betelepítés és szakaszai a szlovén területen a 10. századtól a 15. századig
- a későbbi (irtásföldi) betelepítés jellemzői
- a betelepítés következményei: germanizálás, a szlovén etnikai terület elvesztése, nyelvszigetek kialakulása, nemzetiségi határ kialakulása a 15. században

A szlovén területek lakosságának összetétele

A nemesség és a várak

- a szlovén területek lakosságának összetétele: nemesség, papság, polgárság, parasztok, zsidók
- várak: a nemesség lakóhelye; igazgatási, törvényhozó és gazdasági központ
- a nemesség együvé tartozása tartományi szinten, a tartományi rendek megalakulása, működése és jelentősége

A parasztok és a falvak

- a parasztság rétegződése a feudalizmus bevezetésétől a 13. és a 14. századig; földesúri szolgáltatások
- a telkes gazdálkodás rendszerének elhagyása, a föld parasztbirtokokra való osztása (huba), a haszonbér érvényesülése, az egységes jobbágyság kialakulása
- a parasztok beavatása a nem agrár gazdasági eseményekbe: okok; helyi és átmeneti kereskedelem a paraszti többlettel, fuvarozás és szállítás

A polgárok és a városok

- a polgárság – a hűbéri társadalom új társadalmi rétege, amely kivált az agrárkörnyezetből
- a városok keletkezésének oka, a 13., 14. és 15. századi jellemzői, a szlovén területen kialakult várostípusok közti különbségek (tengerparti, szárazföldi városok)
- a városi lakosság rétegei, ezek gazdasági tevékenysége
- a szlovén területen levő városok közigazgatásának jellemzői, a városok státútumai
- a bányászat és a vaskohászat fejlődése a város gazdálkodása szempontjából

Egyházigazgatási szervezettség

- a szlovén terület felosztása a Dráva mentén az oglei (aquileiai) és a salzburgi érsekség között; a ljubljana püspökség megalapítása

- a kolostorok megalapítása, jelentősége; a szlovén területek legrégebbi szerzetesrendje (karthauziak, bencések, ciszterciák, lovagrendek, minoriták, domonkosok), kézirásos gyűjtemények keletkezése a kolostorokban

Magyarok a középkorban

- Magyarország II. András idejében: a királyi vármegyerendszer bomlása, az 1222-es Aranybulla
- a tatárok benyomulása Magyarországra, és IV. Béla szerepe a tatárjárás következményeinek helyreállításában – „második honalapító”
- Magyarország az Anjuk (Károly Róbert, a visegrádi királyi találkozó, Nagy Lajos és külpolitikája) idejében
- Luxemburgi Zsigmond uralkodásának ideje: a nikápolyi csata, kapcsolata a Cilleiekkel

7. EURÓPA ÉS A VILÁG A KÖZÉPKORBÓL AZ ÚJKORBA VALÓ ÁTMENET IDEJÉN

Alaptémák

A témák részletezése

Politikai viszonyok Nyugat- és Közép-Európában a középkorból az újkorba való átmenet idején

- a feudális királyságok központosított monarchiákká való átalakulása Nyugaton: új államigazgatás, adó- és igazságügyi rendszer, állandó és zsoldoshadsereg kialakulása, a rendek és az uralkodó közti kapcsolat
- a polgárság fellendülése – ezek gazdasági (korai kapitalizmus) és politikai szerepe

A humanizmus és a reneszánsz

- humanizmus és reneszánsz Itáliában, ezek hatása az európai térségre
- a humanizmus mint szellemi és tudományos mozgalom: a világ és a társadalom ártértékelődése, az ókor felfedezése, új szociális és politikai elméletek; a természettudományok fejlődése (főleg a csillagászat); ókori művek tanulmányozása, a nyomtatás terjedése, az iskolaügy fejlődése – egyetemek stb.
- a kulturális élet központjai (pápai udvar, fejedelmi székhelyek, egyetemek), mecénatúra

Az európaiak felfedezik és meghódítják a világot

- az európai ember földrajzi látóköre, ismert és ismeretlen világ (térkép segítségével)
- a tengerentúli felfedezések okai és ezek hozadékai (új utak keresése India felé, a földrajztudomány és a navigációs technika fejlődése, az állami vezetőségek közbenjárása a felfedezések és hódítások terén stb., a keleti kereskedelem fontossága Európa számára; az Orient törökök általi elfoglalása megszünteti a kereskedelmi utakat stb.)
- portugál és spanyol felfedezések; a legjelentősebb tengerészek és felfedezéseik
- a világ új térképe, a meghódított területek fölötti monopólium elosztása a spanyolok és a portugálok között

Amerika a felfedezések előtt

- területek, amelyeken az aztékok és inkák kultúrája fejlődött ki (a térkép segítségével)
- az azték kultúra jellemzői; vallási szertartások (tömeges emberáldozat), földművelés (úszó kertek), szerteágazó kereskedelmi hálózat és adórendszer; az írás

- az inka kultúra jellemzői; a mezőgazdaság (a teraszosan kiképzett hegyoldalak megművelése), közigazgatási bürokrácia (tartományi fővárosrendszer), úthálózat (a fővárosok összekapcsolása); az írás

Az európai beavatkozások következményei a tengerentúli területeken

- civilizációk ütközése, az őslakosok kultúrájának megsemmisítése
- gyarmatok keletkezése az Újvilágban; gazdasági változások (ültetvények, farmok, bányászat, városok), etnikai változások, europaizálódás
- portugál kereskedelmi állomáshelyek és gyarmatok (az afrikai partoktól a Kínai-tengerig), a tengeri kereskedelem átvétele

A felfedezések következményei Európá számára

- a világkereskedelem növekedése (tőzsde); a gazdasági és politikai hatalom átvitele a Földközi-tenger térségéből az Atlanti-óceán partjaira
- a kereskedelem újjászervezése, a pénzgazdálkodás vezető szerepe, az új termelési mód növekedése, a vidék bekapcsolódása a piacgazdálkodásba
- kutúrnövények és háziállatok cseréje

Reformációs mozgalmak a katolikus Európában

- a reformáció fogalmának értelmezése
- a reformáció előtti politikai és társadalmi viszonyok
- Németországban V. Károly idejében, több tartományra levő széttagoltság, gyenge központi (császári) hatalom, valamint az egyházon belüli viszonyok a reformáció előtt

Lutheranizmus

- az egyház kritikája, Luther Márton fellépése
- Luther szemléletének fejlődése, a bűnbocsánat kiárusítását ellenző reformjaitól az egyházszervezet általános revíziójáig
- a császár és az országos rendek viszonyulása a lutheránus valláshoz (Worms, Augsburg); a fejedelmi reformáció győzelme; az egyház kettészakadása

Kálvinizmus, anglikanizmus, anabaptista hitvallás

- az evangélium tana, a társadalmi és politikai változások radikális követelése (Zwingli, Kálvin)
- az angliai reformáció jellemzői, az anglikán egyház keletkezése
- a reformáció a parasztlakosság körében (különböző vallási szekták és követelései, újrakeresztelők, „stifterek”)

A reformáció elterjedése

- a reformáció egyes irányzatainak elterjedése (térkép segítségével)

Ellenreformáció

- a tridenti zsinat, irányelvei a katolikus egyház belső megújulásáért
- az egyház intézkedései egységességének megújításáért, a fegyelem megerősítése, a visszaélések eltörlése, az inkvizíció felújítása
- a szerzetesrendek szerepe, a jezsuiták
- ismertetni kell az ellenreformáció és a vallási háborúk következményeit (Szent Bertalan-éj, pusztítások, emberi veszteségek, elköltözés vallási okokból, a harmincéves háború), megmagyarázni a vesztfáliai béke és a nantes-i ediktum határozatait

Parasztlázadások

- a parasztság helyzete rosszabbodásának oka a 16. században (infláció, a feudális szolgáltatások növekvése, naturális szolgáltatások bevezetése, új kötelességek a török támadások miatt)
- a hűbérurak és a parasztek közti ellentétek kiéleződésének oka
- a német paraszthadsereg, a lázadó parasztek programja («A sváb parasztság 12 pontja»)
- a parasztlázadások elterjedése (térkép segítségével)

8. A SZLOVÉN TERÜLETEK ÉS MAGYARORSZÁG A TÖRÖK TÁMADÁSOK, A PARASZTLÁZADÁSOK ÉS A REFORMÁCIÓ IDEJÉN

Alaptémák

A témák részletezése

A szlovén területek politikai helyzete a 16. században

- a térkép segítségével fel kell tudni sorolni a szlovén tartományokat a Habsburg uralom alatt, valamint megmagyarázni, mikor és hogyan karolták fel a Habsburgok a szlovén etnikai térség többségét
- Belső-Ausztria fogalmának megmagyarázása
- a germanizáció felgyorsított folyamata és a szlovén etnikai határ állandósulása a 15. században (a térkép segítségével fel kell tudni sorolni az északi és a nyugati határvonalat megjelölő helyeket)
- a térkép segítségével meg kell tudni határozni a velencei és a magyar birtokot térségünkben
- a tartományi rendek kialakulása, összetétele és hatáskörük

Török támadások – a szlovén terület veszélyeztetettsége

- a szlovén térségbe irányuló török támadások céljai, iránya és jellege
- a török támadások szakaszai, ezek jellemzői
- a Habsburgok védelmi szerepe a török Közép-Európába való előrenyomulásakor
- a belső-ausztriai tartományok (Karintia, Krajna, Stájerország) védelmi rendszere; a határőrvidék megalapítása (Horvátország, Szlavónia – térkép segítségével); a határőrvidék pénzelése, a jobbágyság beavatása a védelembe
- városok keletkezése a 15. század 2. felében a török elleni védelem érdekében

A török támadások következményei

- a földbirtokosok fokozott nyomása a jobbágyságra, a parasztság és a polgárság megváltozott helyzete; védelmi adó, a robotmunka növekedése, önvédelem (táborok); a városok 1475-től védőfalakat építenek, elveszítik a keleti piacot; uszkokok (menekültek) telepítése a parlagokra (térkép segítségével)
- a török támadások demográfiai és etnikai következményei (emberi veszteségek kivégzések, elrablások és migrációk miatt; menekültek növekvő özönlése és ezek tervezett betelepítése; az uszkokok (a menekültek) letelepedési területének meghatározása)

Parasztlázadások A vidék gazdasági helyzete

- az új gazdasági folyamatok hatása a földbirtok megváltozására; egyre növekvő vagyonszűkösségek; a szabad lakosság rétege megnövekedett (zsellér)

- a parasztlázadások okai és szervezetsége; térkép alapján a jelölt bemutatja minden nagyobb parasztlázadás kiterjedését (Karintiától a tolini térségig)
- az egyes parasztlázadások programja és ezek eltérései (a régi jogok tiszteletben tartásától egészen a társadalmi és politikai rendszer radikális változtatásának követeléséig)
- a katonai vereség oka, a parasztok büntetése (lázadási adó)
- a paraszti öntudat erősödése, a parasztlázadások tükröződése a szlovén irodalomban és képzőművészetben

A reformáció a szlovén területeken

- humanista eszmék terjedése a szlovén térségbe a 15. és a 16. században; az új eszmék hordozói (egyetemisták, főleg a páduai egyetemekről, humanista körök) és legjelentősebb képviselői (Vergerij Peter, Bonomo Peter, Ravbar Krištof)
- egyházigazgatás, szellemiség és a ljubljanoi püspökség megalapítása
- a reformáció fogalmának ismertetése

A szlovén protestáns egyház

- a reformáció kezdete nálunk; a tartományi fejedelem és a rendek viszonyulása az ellenreformációhoz a brucki pacifikáció után
- a brucki vallási pacifikáció, jelentősége és következményei
- a szlovén protestáns egyház megalapítása
- a reformáció szerepe a szlovén irodalmi nyelv kialakulásában és fejlődésében, valamint a nemzettudat formálásában
- az első szlovén nyomtatott könyvek, szerzők, bibliafordítás; a protestáns egyház szervezetsége, a protestáns iskolaügy (Cerkvena ordnunga)

A népi reformáció

- a reformáció és a parasztság, szekták keletkezése (anabaptisták, »stifterek«)
- a kálvinizmus fennmaradása a Mura-vidéken (evangélikus egyház)

Az ellenreformáció a szlovén térségben

- a reformáció gyors hanyatlásának okai a szlovén területen
- a szlovén egyház helyzete a reformáció előtt
- vallási bizottságok harca a katolikus megújulásért, a jezsuiták szerepe és jelentősége
- gazdasági és kulturális változások a protestánsok kiűzése után

A Hunyadiak kora Magyarországon

- Hunyadi János török elleni harcai, kormányzósága, a nándorfehérvári győzelem 1456-ban, a Hunyadiak és a Cilleiek közti vita
- Hunyadi Mátyás: Mátyás királlyá választása, Corvin Mátyás állama, a fekete sereg, a déli védelmi rendszer kialakulása
- a humanizmus és a reneszánsz Magyarországon (Vitéz János és Janus Pannonius, a Corvina könyvtár)

A Dózsa-féle parasztháború

- Magyarország Mátyás király halála után (II. Ulászló a trónon)
- a parasztság és a mezővárosok társadalmának elégedetlensége
- a Dózsa vezette parasztháború (Bakócz Tamás szerepe), a parasztháború leverése, következményei (Werbőczy Hármaskönyve)

Magyarország három részre szakadása

- az 1526-os mohácsi vész (Tomori Pál és Szapolyai János)
- Magyarország a mohácsi vész után, az ország három részre szakadása (a Habsburg hatalom érvényesülése a Dunáig, a Duna-Tisza köze a töröké, az önálló Erdélyi Fejedelemség megalakulása)
- Erdély Báthori István és Bethlen Gábor idejében
- a Habsburgok abszolutizmusa elleni megmozdulás: a Zrínyi–Frangepán összeesküvés
- a török kiűzése (Thököly Imre szerepe)
- II.Rákóczi Ferenc (I. Lipót abszolutizmusa, a Habsburgok elleni felkelés, a szécsényi országgyűlés határozatai, az 1711-es szatmári béke)
- a reformáció jelentősége Magyarországon és Lendván

9. A FELVILÁGOSODÁS ÉS A FRANCIA FORRADALOM

Alaptémák

A témák részletezése

A felvilágosodás

- a felvilágosult eszmék jelentősége: természetjog; a természetes emberi jogok, a vallásszabadság és a gondolkodás szabadsága, szabad rendelkezés a tulajdonnal; a törvény előtti egyenlőség, jogosultság az életre
- Voltaire alapeszméi (természetes jogok, a kiváltságok eltörlése, az inkvizíció eltörlése), Montesquie (a hatalom megosztása) és Rousseau (népszuverenitás)
- az Enciklopédia (1751–1780) jelentősége a felvilágosult eszmék terjesztésében, a szerkesztők (Diderot, d'Alambert)
- a tudomány a felvilágosodás korában

A merkantilizmus és a fiziokratizmus

- a merkantilista gazdaságpolitika okai és jellemzői (a kereskedelem és a manufaktúrák fejlesztésének felgyorsítása, hatása a gazdaság és az oktatás fejlesztésére)
- a felvilágosult gondolkodók elmélete a föld jelentőségéről (a gazdagság forrása és új értékek megteremtése), valamint követelések a parasztok és a mezőgazdasági termelés helyzetének javítása érdekében

A felvilágosult abszolutizmus

- a felvilágosult abszolutizmus, összevetése az abszolutizmussal (alapvető jellemzők: fizetett hadsereg, hivatalnokság, törvénykönyvek), az alapvető különbségek megjelölése
- a „felvilágosult rendszerek” összehasonlítása Poroszországban, Oroszországban és Ausztriában
- Mária Terézia és II.József reformjai: adó- és pénzügyi reform, igazságügyi, oktatásügyi, egyházi és jobbágyreformok

Nagy-Britannia fejlődési előnyei

- Nagy-Britannia gyarmati birodalma a 18.században; a gyarmati kereskedelem jelentősége; technikai fejlődés – az ipari forradalom kezdete (az alapvető feltalálások); újítások a közlekedésben

A forradalom előtti Franciaország

- az állandó háborúk és az udvar fényűző pazarlásának következményei (kimerültség, szegénység, az elégtelenség növekedése, valamint a kiváltságok eltörlésének követelése)

- a királyi hatalom és tekintély csökkenése a 18. században, a felvilágosultaknak az abszolutizmusra vonatkozó kritikája, pénzügyi válság, reformkísérletek, a polgárság erőtlensége, a reformok támogatói és ellenzői

A forradalom lefolyása 1789-től 1791-ig

- a főrendek gyűlése és a nemzetgyűlés kikiáltása, a Bastille elfoglalásának szimbolikus jelentősége
- a nemzetgyűlés éjszakai gyűlésének határozatai (augusztus 4-ről 5-re)
- az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata
- a felvilágosult nemesség és polgárság szerepe az 1789-es forradalomban; a jobbágyság és a forradalom
- az 1791-es alkotmány

A forradalom radikalizálódása 1792-ben

- Franciaország háborúja Európával; a nemzet veszélyben van; augusztus–szeptember: a francia hadsereg győzelme, a felfegyverzett lakosság, az első erőszak és a köztársaság kikiáltása

A köztársaság 1792–1794 között

- jakobinusok – a köztársaság hívei: szociális háttér és reformok; a király kivégzése
- a folytatódik a háború Európával
- a forradalom, a vidék és az egyház viszonyának kiéleződése, a montagnard-féle megmozdulások 1793-ban; forradalmi erőszak 1793–94-ben, az államosítás kísérletei, új forradalmi kultusz, katonai sikerek és a Thermidor

Az 1794–95-ös Thermidor

- Thermidor – a forradalomnak a kezdetekhez, az 1789-es programhoz való visszavezetése
- Direktórium – a pénzügyi és gazdasági válság folytatódik, s általa a politikai bizonytalanság is
- az események fejlődése Napóleon hatalomra jutásáig

Kitekintés az 1800. évi Franciaországra és az utána következő időszakra

- a forradalom következtében kialakult tényleges változások (új jelszavak, új beszéd, a feudalizmus eltörlése, törvény előtti egyenlőség, Code Napoleon); de: Napóleon uralkodása alatt a volt földbirtokosok hatalma újra növekszik, a polgárság ereje még gyenge, Franciaország lemarad az iparosodásban; a forradalom a társadalmi-gazdasági fejlődésben nem hoz nagyobb változásokat

10. AZ IPAROSÍTÁS FOLYAMATA A 19. SZÁZADBAN

Alaptémák

A témák részletezése

A modern iparosítás kezdetei Angliában

- az ipari forradalom fogalmának ismertetése
- az angliai ipar fejlődésének legfőbb gazdasági, szociális és politikai okai
- a technikai forradalom alapvető jellemzői, a textilipar keletkezése, a gőzgép feltalálása, technikai fejlődés a bányászatban és a vaskohászatban, a vasutak kiépítése és szerepe

Az iparosítás hatása az európai gazdasági és társadalmi viszonyokra

- az ipari termelés koncentrációja és központosítása: nagy ipari városok keletkezése, a vasúthálózat terjedése Európában
- az ipari termelés növekedése a 19. század első felében
- az iparosítás hatásának következményei a mezőgazdaságra
- az iparosodás és a polgárság felemelkedése: az iparosok, a kereskedők és bankárok gazdag és befolyásos rétegének kialakulása, a kisiparosok szerepe
- a korai iparosodás munkásságának munka- és életkörülményei: alacsony bér és hosszú munkanap, nehéz fizikai munka és nem higiénikus munkakörülmények,
- gyermek és női munkaerő, ennek következményei;
- rossz lakás- és egészségügyi körülmények

A második tudományos és ipari forradalom jellemzői és legfontosabb vívmányai

- a természettudományok új szerepe a műszaki fejlődésben a 19. század második felében
- az új energiaforrások (felgyorsítják az ipari termelést és a szállítást) szerepe: belső égésű motorok az iparban, az automobilizmus fejlődése, az üzemeltetés és az elektromotoros világítás villamosítása, az izzó, a villanyáram továbbításának eszközei
- a mikrobák világának felfedezése és az orvostudomány fejlődése

A tőke részvénytársaságokká alakulása; a tömeges iparosítás gazdasági és politikai következményei a 19. század második felében

- az tőke lekötése nagy ipari, kereskedelmi és pénzügyi részvénytársaságokban; a részvénytőke gazdasági és politikai mozgása a nemzeti piacon, nagyobb piac követelése; az európai és a világpiac alakítása
- az angol ipari fejlődés hanyatlása a 19. század végén, Németország; az USA felgyorsult gazdasági fejlődésének okai
- az ipari országok gyarmatosítási törekvései az Európán kívüli fejletlen államokra irányultak; ennek gazdasági és politikai okai
- a világ migrációs áramlatainak okai
az ipari forradalom hatása a társadalmi rétegek életkörülményeire a munkásság munka- és életkörülményei az európai ipari államokban: a gép melletti munka következményei, munkaidő, a bér és létszükségletek, a munkásság szakszervezeti és politikai szervezettségének jelentősége, a nők helyzete, az általános szavazójogért és a munkásság szociális-egészségügyi védelméért folyó harc

11. OLASZORSZÁG ÉS NÉMETORSZÁG EGYESÜLÉSÉTŐL AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ VÉGÉIG

Alaptémák

A témák részletezése

Az olasz nemzeti mozgalom a 19.század első felében

- különböző elképzelések Olaszország egyesítéséről és felszabadításáról a 19.század első felében: a karbonárik követelményei és a hatalom viszonyulása a liberális eszmékhez
- Mazzini szerepe; Risorgimento – politikai és szociális mozgalom; Ifjú Itália; Piemont – az olasz egyesítés hegemonja; Ausztia ellenes irányulás; a mozgalom bukásának okai (csaták nélkül)

Olaszország egyesítése a 19.század második felében (a csaták leírása nélkül)

- Piemont mint az egyesítési mozgalom összetartó ereje; Cavour szerepe Piemont gazdaságában és külpolitikájában; Garibaldi szerepe az olasz egyesítési folyamatban
- olasz politikai eredmények az 1859-es, Ausztriával folytatott háborúban és 1866-ban, valamint az 1870-es porosz–francia háborúban, a területek egyesítése (háborúkkal, népszavazással)

A német nemzeti kérdés 1848-ban

- az 1848-as forradalmi év a Német Szövetségben és a német nemzeti kérdés (a frankfurti parlament, a német egyesítés ellentétes fogalmai – a nagynémet és a kismémet terv)
- a porosz király viszonyulása a frankfurti parlamenthez; a forradalom bukása és a Német Szövetség megújítása

Németország egyesítése 1864–1871 (a csaták leírása nélkül)

- az ellentétek Ausztria és Poroszország között a német térségben levő hatalomért; Poroszország előnye az egyesítési folyamatban (erős ipar, osztrák veszteség Olaszországban 1859-ben; az értelmiségiek és az egyesületek alátámasztják a kismémet tervet)
- Bismarck szerepe Németország egyesítésében és jártassága a külpolitikában (főleg a francia és az osztrák ellenzések megsemmisítésében)
- porosz politikai sikerek 1866-ban (a Német Szövetség feloszlatása, Ausztria elveszíti hatáskörét a német tartományokban, Németország északi részének egyesítése); hadisarc
- a porosz–francia háború okai
- porosz politikai sikerek 1870/71 (az össznémet térség egyesítése; Elzász és Lotaringia hozzácsatolása; a császárság kikiáltása); a franciák által fizetett hadisarc hozzájárul a német gazdasági fellendüléshez
- a háború következményei és ezek hatása a két állam közti jövődöbéli viszonyra, valamint a vezető európai államok közti új szövetségek megalakulása

A hatalmak megváltozott aránya Európában és az új államok harca a gyarmatokért

- Németország az egyesítés után a legerősebb állam Európában (gyors iparosítás, a tengerészet fellendülése – versengés Nagy-Britanniával, a világtengerek addigi kétségtelen urával)
- germanizáció (Elzász, Lotaringia, Nyugat-Lengyelország ...) és törekvések a „szent német terület” megnövelésére
- a német és az osztrák–magyar hatáskör terjedése a Balkánra (Drang nach Osten, Adria Brücke), harc a gyarmatokért; a bagdadi vasút (az érdekek kereszteződése Oroszországgal és Nagy-Britanniával)
- Irredenta (Italia irredenta); az irredenta területi törekvései Olaszország egyesítése után (Trieszt, Trentino, Isztria, Dalmácia)
- német és olasz gyarmatok Afrikában (a térkép segítségével)

Európa az első világháború előtt

- Európa két táborra osztása a berlini kongresszus után; Németország, az Osztrák–Magyar Monarchia és Olaszország közelebb kerülése és a hármasszövetség megalakulása; Franciaország, Oroszország és Nagy-Britannia közelebb kerülése, az antant megalakulása
- gócpontok az első világháború előtt (az annexióválság, a marokkói válság, a balkáni háborúk)

Az első világháború

- A szarajevói merénylet, Szerbiának átadatik az osztrák–magyar ultimátum; a háború kitörése; a szövetséges táborok mozgósítása
- A villámháború (blitzkrieg) bukása, a harc pozíciós háborúvá alakul át (a harcmodor leírása; a modern fegyverzet ellentétes a régebbi harci stratégiával, ez sok veszteséget okoz)
- élet a fronton és a civilek közt; a férfi munkaerő hiánya, a nők veszik át a gyárakban és egyéb gazdasági ágazatokban a munka terhét (a források és képanyag segítségével)
- a legfőbb harcterek és csaták felsorolása az első világháborúban: a nyugati front, a keleti front és 1915 után az isonzói front
- a londoni titkos szerződés aláírása és Olaszország hadba lépése az antant oldalán (az Olaszországnak ígért területek)
- fordulat 1917-ben; az USA belép a háborúba az antant oldalán (az amerikai intézkedések okai és következményei)
- 1917. december; az októberi forradalom után, a bolsevikok győzelme, Oroszország kilép a háborúból és Brest Litovskban aláírja Németországgal és az Osztrák–Magyar Monarchiával a békeszerződést (1918. március)
- A háború vége, a központi hatalmak veresége, valamint Törökország, az Osztrák–Magyar Monarchia és Németország fegyverletétele

12. SZLOVÉNEK ÉS MAGYAROK A HABSBERG BIRODALOMBAN A 19. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

Alaptémák

A témák részletezése

A felvilágosult reformok és a szlovén területek a 18. század második felében és a 19. század kezdetén

- a »felvilágosodás« és a »felvilágosult abszolutizmus« fogalmának meghatározása; Mária Terézia és II. József
- a felvilágosult reformok: mezőgazdasági reformok, oktatásügyi reformok, egyházi reformok, közigazgatási reformok, katonai reformok; változások ezeken a területeken, valamint a fent felsorolt reformok következményei
- a felvilágosult reformok jelentősége a városok és a polgárság fejlődésében a szlovén területen (hangsúly – Trieszt)
- a nemzeti megújulás kezdete a szlovén térségben, a megújulás kezdetének okai, a megújulási körök megalakulása és a szlovén nemzeti megújulás legfőbb tagjai (Pohlin, Zois, Linhart, Vodnik, Japelj, Kumerdej és mások): főbb műveik és jelentőségük a nemzet további fejlődésében

Az illír tartományok

- térkép segítségével meg tudja határozni az illír tartományok területét, és megmagyarázni, miért alapította meg ezeket a francia kormányzat
- a francia kormányzat reformjai (mezőgazdasági, gazdasági, oktatási és közigazgatási)
- az illír tartományok jelentősége a szlovén nemzeti mozgalom fejlődésében

Ismét osztrák fennhatóság alatt

- az »1848-as események előtti időszak« meghatározása
- térkép segítségével meghatározza a Habsburg Birodalomnak a bécsi kongresszus utáni területi változásait; Ausztria visszakapja egyes területeit, másokról le kell mondania, ugyanakkor új területeket kap

- az európai nagyhatalmak a bécsi kongresszuson meghatározzák a »régi rend« megőrzésének kiindulópontjait
- a Habsburg Birodalom törekvései a »régi rend« megőrzéséért itthon és külföldön – (a Metternich-féle abszolútizmus, cenzúra, kémekek, a Szent Szövetség és kongresszusai (hangsúly – a ljubljanoi kongresszus), valamint a katonai beavatkozás)

A szlovén tartományok gazdasága és társadalmi az 1848-as események előtti időszakban

- az iparosítás kezdetei a szlovén területen (az első gőzgépek bevezetése a gyárakban, az első gőzgép Triesztben, a »déli vasút« építése és szerepe)
- a szlovén tartományok gazdasági fejlődésének összehasonlítása a Habsburg Birodalom többi tartományával, illetve a világ más országaival az adatok alapján
- az uralkodó gazdasági tan még mindig a fiziokratizmus (agrártermelés) és a merkantilizmus (nemagrár termelés), ezek hatása a szlovén gazdaság fejlődésére
- az első szlovén iparosok (Kozler, Terpinc, Kalister) és az első nagyobb üzemek megalakulása a szlovén térségben (papírgyár, cukorgyár, textilüzemek)
- a szénbányászat fejlődése
- a gazdasági fejlődés társadalmi következményei a szlovén térségben

Nemzeti mozgalom az 1848-as események előtti időszakban

- a térkép segítségével tudja elemezni a Habsburg Birodalom etnikai és vallási különbségeit
- a Bleiweis- és Prešeren-kör munkássága és szerepe a szlovén nemzeti ébredésben, a szlovén nyelv helyzete az 1848-as események előtti időszakban
- az illírizmus (pánszlávizmus) megjelenése, a mozgalom keletkezésének oka, hívek és ellenségek
- az oktatásügy fejlődése (Slomšek), az „ábécé-háború” és a „Kmetijske in rokodelske novice” megjelenése

Az 1848-as forradalom éve a Habsburg Birodalomban

- az 1848-as bécsi forradalom okai és a forradalmi év vívmányai Ausztriában (az abszolútizmus bukása, választások, országgyűlés, alkotmányos fejlődés), a feudalizmus oka (a föld-tehermentesítési határozat)
- a szlávok céljai és törekvései a Habsburg Birodalomban (össz-szláv kongresszus Prágában, ausztrószlávizmus)
- az egységes német állam megteremtésének törekvései (a frankfurti parlament, a »nagy-« és »kisnémet« program) és a szlovének viszonyulása Németország egyesítéséhez

Az 1848-as év és a szlovének

- a szlovén polgárság visszhangja a bécsi forradalmi eseményekre; a szlovén parasztság visszhangja, elvárásai és követeléseik
- a szlovén 1848-as nemzeti mozgalom legnagyobb vívmányának – az Egyesített Szlovénia-programnak – jellemzői és jelentősége, a fő kezdeményezők (Majar) és szervezők (petíciós mozgalom)
- a föld-tehermentesítési törvény, változások, amelyeket a törvény hozott és ennek következményei
- új hírlapok megjelenése, a szlovén zászló megformálása

A neoabszolutizmus és a szlovének

- Bach reformjai és jelentőségük
- a neoabszolutizmus hatása a szlovén nemzeti mozgalom fejlődésére
- a szlovén nemzeti mozgalom legfőbb vívmányai a neoabszolutizmus idején (Anton Martin Slomšek püspök munkássága, Peter Kozler (szlovén tartományok térképe) és a Sz.Mohor Társaság), szerepe a további nemzeti fejlődésben

Magyarország a 18. században

- gazdasági, politikai és szociális helyzet Magyarországon a 18. században
- Mária Terézia és II. József reformjai, különös tekintettel Magyarországra

A magyar jakobinus mozgalom

- I. Ferenc abszolutizmusának jellemzői
- a magyar jakobinusok (olvasóköri – a budai kör, Haynóczy József jelentősége)
- Martinovics Ignác mint a magyar jakobinusok vezéregyénisége (a Reformátorok Társasága, Szabadság és Egyenlőség Társaság)
- a mozgalom felbomlása és az udvar reakciója
- a napóleoni háborúk és Magyarország

A reformkor, a polgárosodás hajnala

- a magyar gazdaság a 19. század első felében
- Széchenyi István programja, gyakorlati munkássága, a reformkor kiteljesedése – Wesselényi Miklós
- a reformországgyűlések (a bécsi udvar mérsékelt reformokat javasol; Deák Ferenc az ellenzék új vezéregyénisége, az 1831-es kolerázadás)
- Kossuth Lajos programja (Kossuth a Pesti Hírlap szerkesztője), a Védegylet
- politikai pártok Magyarországon
- Magyarország a forradalom előestéjén

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc

- a pesti forradalom, az ifjú radikálisok követelése – 12 pont
- a forradalom vívmányai, a Batthyányi-kormány, a nemzetiségek törekvései
- a horvát támadás (Jellasics bán)
- az önvédelmi háború 1848 szeptemberétől 1849 októberéig
- a szabadságharc megszervezése (Görgey Artúr), a téli és a tavaszi hadjárat
- a Függetlenségi Nyilatkozat – kimondja Magyarország függetlenségét, a második magyar kormány (Szemere Bertalan)
- Kossuth Lajos szerepe
- a szabadságharc bukása, a megtorlás (a 13 aradi vértanú)

13. SZLOVÉNEK ÉS MAGYAROK AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIÁBAN

Alaptémák

A témák részletezése

Az alkotmányos korszak kezdete és a dualizmus bevezetésének oka a Habsburg Birodalomban

- az abszolutizmus bukásának belső oka
- katonai vereség Piemonttal (1859) és az alkotmányos élet felújítása a Habsburg Birodalomban, az Október Diploma és a Februári Pátens
- újabb osztrák kudarc Olaszországban, veszteség a Poroszországgal folytatott háborúban és ezek következményei a Habsburg Birodalom számára
- a dualizmus és a decemberi alkotmány, az állam felosztása osztrák és magyar részre, mely nemzeteket csatoltak a birodalom osztrák, és melyeket a birodalom magyar részéhez (térvég segítségével)
- a szlovének viszonyulása a dualizmushoz, az új berendezkedés következményei
- a szlovének tartományi széttagozottsága, a tartományok közigazgatási megszervezése (tartományi gyűlés, a tartományok fővárosai)

A szlovén nemzeti politikai mozgalom szervezettsége a 60-as években: az olvasóköröktől a tábormozgalomig

- az olvasóköri mozgalom: a mozgalom kialakulása, fejlődése és jelentősége, a mozgalom jó és rossz oldala
- új szlovén egyesületek megalakulása ebben az időben: Južni Sokol, dramatično društvo, Slovenska matica, működésük módja, valamint a nemzeti egyenjogúsításhoz való hozzájárulásuk
- tábormozgalom: a szlovén politika legfőbb jellemzői a tábormozgalmak idején: a tömeges mozgalmak szervezettségének jellemzői, a legfőbb politikai programok, a paraszttömegek politikai szerepe a táborokon (a mozgalom beszüntetésének oka)

A szlovén társadalom a 19. század második felében

- a szlovén politikai tábor sikere és sikertelensége az 1861-es és 1867-es választásokon
- Az ún. „mladoslovenci” és „staroslovenci” politikai táborok megalakulása, a két tábor hírlapja, legfőbb eszméi, különböző nézetei és képviselői
- elnemzetietlenítő nyomás különböző területeken ebben az időben: oktatásügy; a szlovén nyelv eltérő helyzete tartományonként, utraquista iskolák, Schulvereine és hasonló szervezetek, a Ciril és Metod Egyesület megalapítása; a szlovén föld (südmark) felvásárlása és az ez elleni védekezés; nemzeti otthonok; egyes nemzeti problémák fizikai összecsapássá fajulnak
- a papság szerepe a szlovén társadalom megformálódásában ebben az időben
- a szlovén értelmiség, tudósok és a kultúrában tevékenykedők új generációjának kialakulása (Jožef Stefan, Ipavec, Zofka Kveder, Jakob Aljaž, Ivan Cankar)

A modern kapitalizmus érvényesülése a szlovén területen, valamint gazdasági-szociális következményei a 19. század második felében

- nagyobb ipari üzemek megalakulása a szlovén térségben (KID; TPD; PEKO), egyes korábbi ágazatok hanyatlása (vaskohászat) és újak megjelenése
- vasútépítés – gazdasági-szociális következményei: hazai és idegen tőke a szlovén területen; más európai tartományokhoz viszonyítva, tartományaink lassúbb iparosodása

- a szlovén takarékpénztár megalapítása és szerepe, ipari termékek a szlovén piacon, következményeik

A szlovén mezőgazdaság válsága és a kivándorlás

- a szlovén mezőgazdaság elmaradottságának okai: fiziokrata mezőgazdaság, a földek széttagoaltsága; a piacon nem versenyképesek, a vidéki ipar hanyatlása, agrár-túlnépesedés, proletarizálódás, elvándorlás a városokba vagy kivándorlás külföldre
- a parasztbirtok hanyatlásának okai és a nagybirtok gazdagodása, szervezettség (Krek)
- kivándorlás: okok, a legfőbb vándorlási irányok és következmények, aggodás a kivándoroltakért

A szlovén egyesületek, a szlovén politikai pártok keletkezése és működése

- politikai táborok és a szlovén »egyetértés«; a szlovén politikai pártok megalakulása
- választási háttér, a Katolikus Nemzeti Párt és a Nemzeti Haladó Párt programja, a szlovén keresztényszocializmus szerepe; a Jugoszláv Szociáldemokrata Párt választói, politikai programja
- a jugoszláv eszme (a Szlovén Néppárt trializmusa, a JSZDP jugoszláv nemzeti programja; Cankar és nézetei a délszláv kérdés megoldását illetően, a Preporod Egyesület programja)

A dualista rendszer bevezetése – a Habsburg Birodalom Osztrák–Magyar Monarchiává szerveződik át

- a Bach-féle abszolutizmus jellemzői Magyarországon, a kiegyezés előkészítése – Deák Ferenc munkássága
- a dualista állam jellemzői
- polgári pártok megalakulása
- az 1868-as horvát–magyar kiegyezés határozatai
- Tisza Kálmán és a modern polgári Magyarország intézményrendszerének kiépítése

Magyarország a századfordulón

- a tőkés gazdálkodás kibontakozása (gazdaságpolitika, vasútépítés, közlekedés, ipar, mezőgazdaság), a társadalom átalakulása; Budapest – a modern nagyváros, a millennium
- a magyar tudomány (Simmelweis I., Puskás T., Irinyi J., Eötvös L.)
- a dualizmus válsága

14. BOLSEVIZMUS, FASIZMUS, NÁCIZMUS

Alaptémák

A témák részletezése

A bolsevikok és az 1917-es forradalom

- az 1. világháború előtti Oroszország gazdasági, szociális és politikai körülményei
- az orosz szociáldemokrata párt kettészakadása, a bolsevik párt működése az 1. világháború előtt; a mensevikkkel és eszerekkel való viszony (szociális forradalmárok)
- a februári forradalom oka (a cárizmus bukása, az ideiglenes kormány bukása, a kettős hatalom); Lenin és a bolsevikok követelése
- Lenin hazatérése, az áprilisi tézisek (a forrás segítségével); a reform és a forradalom közti viszony kiéleződése (február–október), a februári forradalom utáni helyzet kiéleződésének oka

- az 1917-es októberi forradalom – a bolsevikok átveszik a hatalmat, a béke- és földdekrétum, valamint a nemzetek jogairól szóló nyilatkozat jelentősége
- Oroszország kilép a háborúból; polgárháború (ellenforradalom és leszámolás az ellenséggel, külső intervenció, a totalitarizmus kezdetei, az individualizmus és a szabadság elnyomása, hadikommunizmus)

A Szovjetunió a két háború között

- a 20-as évek kezdetén az új gazdaságpolitika az ország katasztrofális gazdasági helyzetére adott választ
- Lenin halála után harc a hatalomért, J. V. D. Sztálin hatalomra jutása
- az ötéves gazdasági tervek (ötéves terv) és ezek »nagy« ára
- gazdasági és politikai erőszak a 30-as években, személyi kultusz, sztálinizmus
- párton belüli leszámolások, »tisztogatások«, kirakatpercek, sztálinista perek
- a Szovjetunió helyzete a két háború közötti nemzetközi munkásmozgalomban

A fasizmus Olaszországban

- Olaszország gazdasági és politikai helyzete az első világháború után, elégedetlenség a békeszerződésekkel, gazdasági válság, rossz szociális helyzet
- a fasizmus szociális és politikai tényezői – gazdaság- és szociálpolitika
- B. Mussolini hatalomra jutása
- az olaszországi fasiszták belpolitikája, az egyházhoz való viszonyulásuk a két háború között (gazdasági fellendülés, de a másképp gondolkodókat és a kisebbségeket elnyomják)
- a fasiszta Olaszország külpolitikája, a Németországgal való kapcsolatfelvétel a 30-as években (viszonya Jugoszláviával, Ausztria védelmezése, Albánia feletti protektorátus, Etiópia elfoglalása, Róma–Berlin tengely, az antikomintern paktum, Görögország iránti aspiráció)
- a párizsi békekonferencia és a versailles-i békeszerződés (a háborúban való bűnösség, területi veszteségek, hadisarc, demilitarizáció, korlátozások a hadseregben, a Népszövetség megalapítása)

Németország az 1. világháború után

- gazdasági bukás, szociális ellentmondások, forradalom az első világháború után (Spartacus-szövetség, véres megmozdulások Berlinben és Bajorországban)
- a Weimari Németország, válságának és bukásának okai
- Hitler NSDAP-jának megalakulása és politikai programja (Mein Kampf)
- a világ gazdasági válsága hozzájárul A. Hitler politikai érvényesüléséhez

Németország a 30-as években

- a német nácik politikai programja, belpolitikájuk (a zsidók és a másképp gondolkodók üldözése, az alkotmányos élet és a demokrácia vége)
- a német militarizmus megszilárdulása, külpolitikájuk lényeges vonásai; expanzionizmus és a Nyugat engedékenysége (a müncheni szerződés)

- Németország és Olaszország együttműködése, a Szovjetunióval való szövetkezés (a Molotov–Ribbentrop-paktum, s ennek következményei Európa számára)

Japán és az ázsiai fasizmus

- a gazdaság és a militarizmus fellendülése Japánban az első világháború után
- Japán külpolitikája a 30-as években, együttműködése Németországgal és Olaszországgal

A totalitáris mozgalmak hanyatlása

- a fasisztaellenes mozgalmak megszilárdulása a 2. világháború előtt (a Komintern politikája, spanyol polgárháború, a szocialisták és a demokratikus opposíció)
- a fasizmus és a náciizmus politikai bukása a második világháborúban, neonáciizmus és neofasizmus a mai Európában

15. SZLOVÉNEK ÉS MAGYAROK A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Alaptémák

A témák részletezése

A szlovének a jugoszláv állam mellett döntenek

- a szlovének államalapító politikája az első világháború alatt, a Szlovén–Horvát–Szerb Állam megalakulása (a májusi nyilatkozat és a délszláv klub, a korfui nyilatkozat és a Délszláv Bizottság)
- a Szlovén–Horvát–Szerb Állam (megalakulása, jellemzői, rövid fennállásának oka)
- sikertelen konföderáció az SzHSz Állam és a Szerb Királyság egyesítésénél

Szerb–Horvát–Szlovén Királysággá egyesülés

- a jugoszláv nemzetek különböző érdekei az egyesüléskor
- az SzHSz Királyság egyesülésének módja, valamint Szerbia szerepe (térkép segítségével)
- a szlovén nemzeti, illetve tartományi kormány helyzete és szerepe 1918–1921 között

A szlovének harca a határokért

- az 1918-as olasz nyugati előrenyomulás és ennek okai
- harcok Stájerországért; Maister tábornok és az önkéntesek szerepe az északi határért folyó harcban (térkép segítségével)
- harcok Karintiáért az 1918–19-ben (Malgaj, Lavrič); a kudarc okai

A határvonalak meghatározása a párizsi békekonferencián

- a határvonal meghatározása Stájerországban és a Mura-vidéken
- a karintiai népszavazás (a térkép segítségével); a szlovének sikertelenségének okai
- az SzHSz Királyság és Olaszország közti határvonal különböző javaslatjai, a rapallói határ és a római egyezmény (térkép)
- a béke- és államközi szerződések következményei a szlovén etnikai területen

A szlovének az új államban Sándor király diktatúrájáig (20-as évek)

- az 1920-as választások
- a Vid-napi alkotmány és a szlovén területek közigazgatási-politikai felosztása 1921 után

- a szlovén térség legfőbb táborai és politikai céljai
- Szlovénia az új gazdasági térségben; előnyök (új piac, nyersanyag ...) és hátrányok (a mezőgazdaság elmaradottsága, a mezőgazdasági termékek értékesítésének gondja)
- a szlovének szociális helyzete a 20-as években (munkámegmozdulások, szociális gondok)

A szlovének Sándor király diktatúrája után a 30-as években

- Sándor király diktatúrájának bevezetése, annak politikai és közigazgatási következményei a szlovének számára (a politikai pártok betiltása, a vezető politikusok elleni eljárások)
- a szlovén pártok reakciója a diktatúra bevezetése után (pl. az SZNP punktációja)
- a királyság gazdasági válsága, hatása a gazdaságra, valamint a szlovén ember szociális és anyagi helyzete (kivándorlás, eladósodás ...)
- a szlovén térség gazdasági helyzete, a tőke összetétele a 30-as évek végén
- egy újabb háború veszélye, a szlovén politika visszhangja

Kulturális és tudományos irányzatok

- az oktatásügy és a szlovének általános kulturális fellendülése a két háború között
- a ljubljanoi egyetem megalapítása és szerepe a szlovén nemzeti tudat fejlődésében, új kulturális és tudományos intézetek megalakulása

A szlovén kisebbségek helyzete

- az olaszországi szlovének – nehéz gazdasági és politikai helyzetük
- a szlovének nemzetvédelmi szervezetsége, viszonyulásuk az anyaországhoz (TIGR)
- a szlovénekre gyakorolt fasiszta elnyomás módjai a 30-as években
- a szlovének az első osztrák köztársaságban; a németek és a német nyelv uralkodás
- az 1938 utáni náci nyomásgyakorlás a szlovénekre
- a Rábavidék és a rábavidéki szlovének helyzete Magyarországon a két háború között

A Monarchia felbomlása

- az őszirózsás forradalom, a Károlyi-kormány jelentősége; a Tanácsköztársaság kikiáltása és működése
- a trianoni békeszerződés és következményei, különös tekintettel a magyar etnikai térségre
- a konszolidációs évek („numerus clausus”, a földreform)

Magyarország a 20-as és 30-as években

- gazdasági és politikai válság (Bethlen István, Gömbös Gyula)
- a különböző szervezetek és pártok tevékenysége (keresztény szervezetek, kommunisták, nemzeti szocialisták)
- revíziós politika a II. világháború előtt (az első és második bécsi döntés)

16. SZLOVÉNEK ÉS MAGYAROK A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ALATT

Alaptémák	A témák részletezése
A háború kezdete a szlovén térségben	<ul style="list-style-type: none"> • az okkupáció kezdete, a Drávai Bánság felosztása; német, olasz és magyar okkupációs rendszerek • a nemzeti tanács és a hagyományos pártok politikája; az imperialistaellenes front megalapítása
Népfelszabadítói harc, a Felszabadító Front és a kommunisták politikája	<ul style="list-style-type: none"> • a fegyveres felkelés kezdete a Szovjetunió német megszállása után, a megszállók viszonyulása; az FF lényeges pontjai, a kommunisták és a polgári pártok kiéleződött viszonya • a szlovén lakosság zöme elszánta magát az ellenállásra; a megszállók agressziója
A polgári tábor fegyveres »földalatti« szervezetei, a polgári pártok programja, a katolikus papság és az egyház megosztottsága	<ul style="list-style-type: none"> • a polgári tábor várás-politikája, viszonyulása az FF-hez, Jugoszlávia újjáélesztésének programja, a Londonban levő emigráns kormánnyal való kapcsolat • a polgári tábor földalatti szervezeteinek keletkezése (légiók és csetnik-mozgalom); a németek által megszállt terület, a Ljubljana-tartomány és a Júliai-tartomány papsága helyzetében kialakult különbségek
A felszabadító mozgalom terjedése és a polgárháború kezdete	<ul style="list-style-type: none"> • a »felszabadított terület« kialakítása és az ellenállási hatalom szervezkedése a Ljubljana-tartományban • a felszabadító mozgalom fejlődése a szlovén térség más részein; a megszállók visszhangja • kommunista likvidációk (felszámolások); falusi őrség, az aktív kollaboráció okai és kezdete; a békülés sikertelen kísérletei
A Dolomiti Nyilatkozat és a kommunista vezetőség megszilárdulása	<ul style="list-style-type: none"> • a Felszabadító Frontban kialakult viszonyok fejlődése; a szövetségesek alárendeltsége a kommunistáknak; a Dolomiti Nyilatkozat
Olaszország kapitulációja, ennek következményei	<ul style="list-style-type: none"> • Olaszország fegyverletétele; az NFM további terjedése • a német offenzíva és a teljes szlovén terület elfoglalása • a Ljubljana-tartomány és a domobran alakulatok keletkezése
A jugoszláv felszabadító mozgalomhoz való viszonyulás	<ul style="list-style-type: none"> • a szlovén és a jugoszláv partizánmozgalom katonai, politikai összetartozása • a szlovének követelik az önrendelkezés jogát a JNAT ülésén Jajcában, 1943-ban • a partizánhadsereg és-mozgalom folyamatos központosítása
Az NFM terjeszkedése az össz-szlovén területen 1943 és 1945 között	<ul style="list-style-type: none"> • az NFM fejlődése 1943–1945 között; a partizán oktatás- és egészségügy, valamint kultúra • a »néphatalom« fejlődése, a hatalmat 1944–1945 között folyamatosan a kommunisták veszik át
A polgári földalatti szervezetek és a Rupnik-féle vezetőség közti viszony kiéleződése, az NFM nemzetközi elismerése	<ul style="list-style-type: none"> • a Rupnik elleni opposzió megerősödése a Ljubljana-tartományban, a német-domobran szereplés az angolbarátok ellen a hagyományos pártokban (internálások már 1944 őszén)

- Nemzeti Bizottság; a szövetséges missziók és az NFM elismerése a szövetségesek részéről; a »prekomorci« és a kommunisták ígéretei (a Tito-Šubasič-kormány)

Záró hadműveletek Szlovéniában, a háború vége

- záró hadműveletek a szlovén területen; tragikus testvérgyilkosság – a domobran és a partizán alakulatok harcai
- felszabadítás, a kommunisták végleges hatalomra jutása

A háború, az ellenállás és a polgárháború mérlegelése

- az ideológiai intolerancia tragikus következményei; egy egységes ellenállási program kialakítására való alkalmatlanság a háborús körülmények között
- a tenger mellék visszacsatolásának jelentősége

A második világháború és Magyarország

- törekvés a háborúba kerülés elhárítására (Teleki Pál szerepe); csatlakozás a háromhatalmi egyezményhez
- Magyarország hadat üzen a Szovjetunióknak, tragédia a Don-kanyarban
- a háború alatti élet, az antifasiszta mozgalom kibontakozása, a háborúból való kiút keresése, Horty és a Kállay-kormány;
- Magyarország német megszállása 1944 márciusában, a magyarországi zsidóság helyzete
- a nyilas uralom
- Magyarország felszabadítása

17. ELLENÁLLÁSI MOZGALMAK ÉS KOLLABORÁCIÓ A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ALATT

Alaptémák

A témák részletezése

Okkupációs rendszerek

- a megszállt Európa határai 1942–43-ban (térkép segítségével)
- a német okkupációs rendszer különbözőségei a megszállt területeken (pl. Franciaországban, Lengyelországban); a német politika a némi autonómiával rendelkező államokban (a vichyi Franciaország, Norvégia)

Az új európai rend és a német életér helyreállítása

- a német népességpolitika jellemzői (a tiszta árja faj szaporodására és ennek teljes uralkodására való törekvés)
- az effajta politika következményei a nem-árja nemzetekre, főleg a zsidók (a Holocaust), romák és szlávok számára
- a hazai lakosságra gyakorolt elnyomás különböző formái: koncentrációs táborok, elnemzetlenítési intézkedések, kényszerített mozgósítás a német hadseregbe stb ...; a megszállt területek gazdasági kizsákmányolása, a kényszermunka

A lakosság viszonyulása a megszálláshoz, kollaboráció

- a kollaboráció fő okai és formái (eszmei, megélhetési, a hatalom megtartására irányuló törekvések, a háború előtti térség felosztása, ellentétek az egyes tartományokban stb.; gazdasági, politikai és katonai kollaboráció)
- a kollaboráció különböző formái a vichyi Franciaországban és Norvégiában (Quisling – a kollaboráns és nemzetáruló szinonimája) és az FHÁ (Paveliç)
- a kollaborációs határ elfogadhatóságának kérdése a nemzetközi jog és erkölcs szempontjából; a kollaboránsokkal való leszámolás a háború végén és utána

Az ellenállási mozgalmak, céljaik

- az ellenállás kezdetének oka
- alapvető cél a megszállók kiűzése és a haza felszabadítása
- a megszállott államok emigráns kormányainak politikája (pl. Lengyelország, Görögország, Norvégia) és ezek visszatérésének megszervezése, illetve az előző politikai rendszer visszaállítása
- a baloldali politikai csoportulások céljai; főleg a kommunista pártoknak az ellenállási mozgalmakban folyó harca a forradalmi változásokért (pl. Franciaország, Olaszország, Görögország, Lengyelország, Kína és Jugoszlávia)

Az ellenállás módszerei

- az ellenállás passzív és aktív formái (szabotázs, sztrájk, hírszerzői és propaganda-tevékenység stb., fegyveres partizáncsoportok és seregek, amelyek nagyobb méretű hadműveletek végrehajtására is alkalmasak)

Az ellenállási mozgalmak szervezettsége és az antifasiszta koalíció viszonyulása az ellenállási mozgalmakhoz

- a különböző antifasiszta csoportok szerepe az ellenállási mozgalmak szervezésében és vezetésében, ezek egymáshoz való viszonya
- az ellenállási mozgalmak különböző megítélése
- az Atlanti Nyilatkozat szerepe az ellenállási mozgalmak növekedésében, az antifasiszta koalíció segítségnyújtásának módjai
- az ellenállási mozgalmak különböző megszállóellenes tevékenységének szerepe, az antifasiszta koalíció győzelemre jutásához való hozzájárulása
- az antifasiszta koalíció nagyhatalmainak hatásgyakorlása és megállapodásainak következményei (Teheran 1943, Moszkva 1943. október; Jalta és Potsdam 1945; az érdekszférák elosztása, a határvonal kérdése, a világháború utáni berendezkedés) az ellenállási mozgalmak számára

A legerősebb ellenállási mozgalmak jellemzői Olaszország

- az ellenállási mozgalom és a fegyveres ellenállás kezdetei (Mussolini bukása, ill. Olaszország fegyverletétele után); politikailag nem egységesek, az ellenállási mozgalom katonai tagoltsága
- az olasz ellenállási mozgalom a szövetségesek ténykedésekor; a partizánegységek lefegyverzésének oka; a felszabadító mozgalom elterjedése Észak-Olaszországban és annak vívmányai

Lengyelország

- az ellenállási mozgalom megoszlása az Armia krayova (a lengyel emigráns kormány vezetésével) és az Armia ludowa (SZU és a lengyel kommunisták hatáskörében) között
- az ellenállási csoportok közti feszültség okai (az ellenállási mozgalmak különböző céljai, a lengyel kommunisták forradalmi tevékenysége); a varsói felkelés tragédiája

Franciaország

- az ellenállási mozgalom kialakulása, a különböző politikai beállítottságú ellenállási csoportok szerepe, illetve ezek szervezettsége; de Gaulle szerepe az ellenállási csoportok politikai és katonai egyesítésében
- az ellenállási mozgalom szerepe a szövetségesek normandiai partraszállásában és Franciaország felszabadításában

18. SZÖVETSÉG HELYETT HIDEGHÁBORÚ

Alaptémák

A témák részletezése

Az antifasiszta koalíció megalapítása, a szövetségesek közti megállapodások

- az antifasiszta koalíció, szerepe a háborús célok megformálásában, valamint a háború utáni világ berendezésében
- a SZU csatlakozása, az antifasiszta koalíció végleges megformálása; az Atlanti Nyilatkozat lényeges pontjainak beiktatása az Egyesült Nemzetek deklarációjába
- a konferenciák tartalma és legfontosabb határozatai: Teherán (1943. november–december); Jalta (1945. február) és Potsdam (1945. július–augusztus)

A együttműködésen és megállapodáson alapuló szövetséges politika, az egymás közti bizalmatlanság fokozódása; bipolaritás – a világ új jellemzője

- a szövetségesek közti alapvető ellentmondások jellemzői: a második, ill. a nyugati front, a lengyel kérdés, Németország és Japán sorsa, a SZU nyugati határai
- új geopolitikai helyzet a világban a második világháború és a tengelyhatalmak kapitulációja után (a térkép segítségével)
- a háború alatti szövetségesek barátságának és együttműködésének szüneteltetése Hitler veresége után, ismételt ideológiai ellenségeskedés
- Európának búcsút kell mondania a világban betöltött egykori vezető szerepétől
- az antifasiszta koalíció legerősebb államai – a SZU és az USA – világhatalmakká (szuperhatalmakká) fejlődnek
- ezek hatása a világpolitikai eseményekre: a bipolaritás

A hidegháború a második világháborúban gyökerezik

- a hidegháború – a világ háború utáni jellemzői
- az antifasiszta koalíció belső viszályai; a közös ellenség elvesztése, a kommunizmus miatti ideológiai félelem, a világ politikai és katonai felosztása hatással volt a hidegháború kezdetére

A hidegháború jellemzői

- együttműködés helyett szüntelen konfrontáció, vasfüggöny a Balti-tengertől Triesztig
- a Truman-elv a szovjet túlerőre való törekvés megállítását és a SZU körülzárását szorgalmazta; a Marshall-terv mint a gazdaságilag legyengült, Nyugat felé orientálódó Európa megsegítése
- a nyugati katonai szövetség megalapítása – a NATO
- a Nyugat gazdasági tömörülése: az EGK
- kommunistaellenes hangulat Nyugaton: »boszorkányüldözés« az USA-ban; a Mc Carthy-korszak a hidegháború belső tükröződése; CIA és KGB
- a KP tájékoztatási irodájának megalapítása; hermetikus határlezárás a Kelet védelmének érdekében, a Nyugat káros hatása miatt
- annak a politikai rendszernek a megerősödése, amely Keleten megszilárdította a SZU szerepét (a keleti tömbben az időszakos demokratikus törekvéseket fegyverrel semmisítették meg: NDK – 1953, Lengyelország – 1956, Magyarország – 1956, Csehszlovákia – 1968)

- a Kelet gazdasági kapcsolata: a KGST, a keleti katonai szövetség megalapítása (Varsói Szerződés)
- fegyverkezési versengés: az atombombától a világűr meghódításáig
- az egymás iránti bizalmatlanság megbénítja a nemzetközi együttműködés lehetőségét, hiszen a tömbök nem törekednek a kérdés tárgyalásos úton való megoldására
- helyi gócpontok a szuperhatalmak viszályában: Közel-Kelet, Korea, Indokína, Kuba
- a hidegháború legfőbb gócpontjai Európában: a német, az osztrák és a trieszti kérdés
- a hidegháborúnak planetáris jellege van

Egyes gócpontok megoldása Európában és a világban

- a londoni memorandum, a trieszti kérdés megoldása
- a két német állam keletkezése (1949), valamint a német főváros, Berlin felosztása, az e körüli bonyodalmak
- az osztrák kérdés megoldása (1955) az osztrák államszerződés aláírásával
- a gócpontok »ideiglenes« megoldása Vietnámban (1954), Koreában (1953/54) és a Közel-Keleten (1956)
- az el nem kötelezett országok mozgalmának kezdete a bandungi konferenciával (1955), annak hatása a világ bipolaritására

19. SZLOVÉNEK ÉS MAGYAROK A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁNI ELSŐ ÉVTIZEDBEN

Alaptémák

A témák részletezése

Szlovénia a hidegháború végén

- a háború utáni hatalmi rendszer: a háború utáni első választások és a Népfront (NF) győzelme; a köztársaság kikiáltása és az alkotmány (amely nagyon hasonlított a szovjethez) elfogadása
- erőszakos leszámolás a politikai, katonai és más ellenséggel; bírósági perek, a politikai ellenfelek és a háború alatti szövetségesek folyamatos eltávolítása
- a katolikus egyház helyzete

A földreform, államosítás

- Szlovénia háború utáni újjáépítésének terve
- a földreform és a betelepítés – az új hatalom első gazdaságpolitikai intézkedése; megkésetttség, a kollektivizálás sikertelensége (szovjet minta); kényszerbeszolgáltatás; a földreform következményei; a szövetkezeti rendszer felbomlása
- az államosítás (az államosításról szóló törvény 1946-ban, 1948-ban és 1958-ban) és az általa keletkezett gondok

Az ipar fellendítése, fejlődése a szlovén térségben, valamint a tervgazdálkodás

- a gazdaság felélesztése a háború utáni első években; UNRRA, iparosítás és villamosítás
- ifjúsági munkásbrigádok, rohammunka
- a szlovén ipar tervei (az első ötéves terv); az első nézeteltérések Belgráddal; a szlovén fejlődés lassítása, a többi köztársaságnak nyújtott segítség
- a gyors és egyoldalú ipari fejlődés hiányosságai

Élet az adminisztratív szocializmus idején

- az adminisztratív szocializmus fogalmának meghatározása
- az infrastruktúra kiépítésének problémái
- alacsony életszínvonal; az életszínvonal összehasonlítása a háború előttivel

Harc a határokért

- az etnikai terület felszabadítása, viszályok a nyugati szövetségesekkel; a nyugati szövetségesek szerepe és a Júliai-tartomány felosztása A és B zónára
- a párizsi békekonferencia, az északi és a nyugati határvonal kérdése; a Szabad Trieszti Terület megalapítása, A és B zónára osztása
- a »trieszti válság«, a Jugoszlávia és Olaszország közti viszály kiéleződése; a trieszti válság megoldása – a londoni memorandum aláírása
- a szlovén kisebbség helyzete Olaszországban, Ausztriában (az osztrák államszerződés 7. szakasza) és Magyarországon

Viszályok a Tájékoztatási Irodával

- a jugoszláv külpolitika 1948-ig
- a Tájékoztatási Iroda megalapítása, Sztálin nyomásgyakorlása, a Szovjetunióval való ellentétek kiéleződése
- a Tájékoztatási Irodával való viszályok gazdasági és politikai következményei
- elszámolás a Tájékoztatási Iroda pártfogóival

Az öngazgatási szocializmus kezdetei és a politikai változások

- a szocialista öngazgatás rendszerének bevezetése
- a munkástanácsok bevezetése és szerepük
- az állam és a párt formális szétválasztása
- változások Jugoszlávia külpolitikájában a Tájékoztatási Irodával való viszály után (új szövetségesek keresése, Nyugat, az ún. harmadik világ, az elnemkötelezettség politikája)
- a Szovjetunióhoz fűződő viszonyok rendezése
- az államhatárok fokozatos megnyitása és a lakosság helyzetének változása

Gazdasági változások a szlovén térségben az 50-es és 60-as években

- első változások az utalványok és élelmiszerjegyek megszüntetésével, valamint a termékek szabad vásárlásának bevezetése
- az ipari termelés növekedése az 50-es és 60-as években
- az életszínvonal növekedése a háború utáni első időszakhoz viszonyítva (új termékek a szélesebb fogyasztásra: háztartási gépek, autók, jobb lakberendezés; a kulturális javak szélesebb elérhetősége: rádió, TV, könyvtárak hálózata)

- változások a mezőgazdaságban (a kényszerített kollektivizáció vége; a mezőgazdasági termékek kereskedelmének felszabadulása; a parasztbirtok maximum 10 ha-os korlátozásának oka)

Pártliberalizmus

- az 1965-ös gazdasági reformok célja
- a "pártliberalizmus" fogalmának meghatározása
- Kavčič Stane kormányának jellemzői és különlegességei
- a pártliberalizmus vége

Magyarország a 2. világháború után

- a többpárti demokráciától az egypárti diktatúráig (ideiglenes kormány, választások), az ország újjáépítése
- szovjet típusú diktatúra Magyarországon, a Rákosi-rendszer jellemzői (a Rajk L. és Mindszenty J. elleni perek), az 1955-ös fordulat és következményei
- az 1956-os forradalom, Nagy Imre szerepe (a nagyhatalmak viszonyulása a forradalomhoz, a forradalom lezajlása és következményei); Kádár János hatalomra jutása

20. BÉKEMOZGALMAK ÉS SZERVEZETEK A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁN

Alaptémák

A témák részletezése

A jaltai és potsdami békekonferencia, valamint a békére törekvések a második világháború után

- a második világháború következményei, új viszonyulás a békéhez
- a békére törekvések a politikai konferenciákon, amelyek alakították a második világháború utáni világot (a jaltai és potsdami konferencia, a párizsi békekonferencia stb.)
- békemozgalmak kialakítása; ezek hordozói, céljaik

Nincs többé háború, de béke sincs

- a feszültség fokozódása a háborús szövetségesek közt; bipolaritás – a béke kezese vagy a konfliktushoz vezető út
- a hidegháború veszélyezteti a világbékét; a Nyugat és Kelet közti fegyverkezési versengés; katonai és gazdasági szövetségek keletkezése, ideológiai szakadékok
- a feszültségek kiéleződése a német (a két Németország megalakulása, a berlini válság, a berlini fal), az osztrák (az osztrák államszerződés) és a trieszti (az SZTT megalakulása, a londoni memorandum) kérdés megoldásában

Az Egyesült Nemzetek Szervezete

- a nemzetközi világszervezet megalapításának célja és jelentősége
- az ENSZ szervei, működése (az ENSZ Közgyűlése, Biztonsági Tanács, az ENSZ Főtitkársága, különleges szervei)
- általános nyilatkozat az emberi jogokról (1948)
- az ENSZ a nagyhatalmak hatáskörében (közvetítés a koreai háborúban, a közel-keleti válság megoldásában)
- az ENSZ különleges szerveinek tevékenysége a békéért folyó harcban (UNESCO, UNICEF)

Az el nem kötelezettek mozgalma

- a harmadik világ és az elnemkötelezettség mint a két tömb közti alternatív útkeresés

- az el nem kötelezett országok mozgalmának konferenciái a 60-as években
- az el nem kötelezettek mozgalmának alapelvei
- Jugoszlávia szerepe és helye az el nem kötelezett országok mozgalmában

Tömegmozgalmak a békéért

- egyes országok béketörekvései a 60-as években
- az USA ifjúságának lázadása a vietnami háború miatt
- »nyugtalan« amerikai és európai egyetemek; az értelmiségi egyetemista oppozíció növekedése, az 1968-as év Európában és az USA-ban (egyetemista tiltakozások, »a virág gyermekei«)
- a rock mint a fiatal generációk lázadásának eszköze a meglevő helyzet ellen

A feszültség enyhülésének politikája

- leszerelési törekvések; a leszerelési egyezmények aláírása (SALT 1 (1972) és SALT 2 (1979))
- az európai biztonságról és együttműködésről szóló konferencia; a helsinki konferencia záróokmánya (1975)
- az atomfegyverkezés csökkentése, az elavult atomtechnológia veszélyei

Harc a rasszizmus, a szélsőséges nacionalizmus és az emberek közti más különbségek ellen

- a faji türelmetlenség elleni lázadás; rasszizmus az USA-ban – a négerek és indiánok tényleges egyenlőségének kérdése; Martin Luther King tevékenysége
- tiltakozás a neonácizmus, valamint az idegenekkel és a bevándorlókkal szembeni türelmetlenség ellen
- harc a nők tényleges emancipációjáért

Terrorizmus

- a terrorizmus mint az erőszak hatalma a francia forradalomtól kezdve (a terrorizmus különböző formái)
- a terrorizmus elméleti alapjai (Aguste Blanqui, Michael Bakunin)
- anarchizmus, bombatámadások, merényletek ismert emberek ellen, valamint az erőszak más módjai, amelyek forradalmat és az államok összeomlását váltották ki a 19.században
- a terrorizmus és harc a nemzeti jogokért (IRA, ETA), valamint harc a gyarmatosítás ellen a 20.században
- jobb és bal, valamint nacionalista terrorista csoportok a 20. században (Vörös brigádok Olaszországban, Baader Meinhof Németországban, különböző arab csoportok (merénylet a müncheni olimpiai játékokon); maoisták a harmadik világ államaiban
- a 21.század modern terrorizmusa a vallás és a »civilizációk harca« nevében (pl. Al Kaida), a terrorista csoportok pénzelése és logisztikai támogatása
- a terrorizmus elleni harc
- államterrorizmus

21. A HIDEGHÁBORÚ VÉGE, A KOMMUNIZMUS ÉS AZ EURÓPAI INTEGRÁCIÓ

Alaptémák

A témák részletezése

Az új hidegháború a nyolcvanas években, és befejezése 1989-ben

- a feszültség enyhülése a hetvenes években
- új kiéleződés Ronald Regan amerikai elnök idejében
- fegyverkezési harc, »a csillagok háborúja«
- az izlandi Gorbacsov-Regan sikertelen találkozó a leszerelésről (1986. október), a következő két találkozó Moszkvában és Washingtonban némi eredményt hoz (a középhatású rakétákról szóló egyezmény ratifikálása)
- George Bush és Gorbacsov találkozója Máltán 1989 végén, ez a hidegháború végét jelzi

A glasznoszty és a peresztrojka politikája a Szovjetunióban

- a Szovjetunió politikai és gazdasági jellemzői Mihail Gorbacsov idejében
- háború Afganisztánban, ennek befejezése, a szovjet csapatok kivonulása
- 1987-től Mihail Gorbacsov uralkodása (glasznoszty, peresztrojka)

Változások a kelet-európai államokban

- 1989-ben elkezdődik a kommunista rezsim bukása
- Lengyelország (Gdansk, a Szolidarnost megalapítása), Magyarország (a többpártrendszer bevezetése 1989 februárjában, az Ausztriával levő határ megnyitása, a lakosság tömeges kiutazása az NDK-ból Magyarországon keresztül Nyugatra), Bulgária (Todor Zsivkov békés elvonulása), Romániában 1989 végén véres forradalom (Nicolae Ceausescu és felesége elítélése és kivégzése)
- Csehszlovákia (az ún. bársonyos forradalom és az ország két részre szakadása 1993-ban)
- a Vatikán és II. János Pál pápa szerepe a kommunizmus bukásában

A berlini fal összeomlása és Németország egyesítése

- tömeges tüntetések az NDK-ban, a vezetőség váltakozása, tárgyalások az oppozícióval, a határok megnyitásának követelése
- a berlini fal leomlása (1989 novemberében megnyitják a határátkelőket Berlinben, a lakosság tömeges átkelése az NDK-ból az NSZK-ba, az elkövetkező hetekben és hónapokban a fal teljes lerombolása)
- a két Németország egyesítése (1990 októberében)
- a kommunizmus szociális és politikai következményei (tranzíció)

Ázsia és a többi világ

- eredménytelen lázadás Kínában és a Tiananmen téri öldöklés (1989 júniusában)
- a kommunizmus hagyatéka a világban (Kuba, Észak-Korea)
- a fejletlen világ gazdasági és politikai problémái

A Szovjetunió szétesése

- a balti államok önállósodása
- a többpártrendszer törvénybe iktatása (1990-ben)
- a Mihail Gorbacsov elleni sikertelen államcsíny, Boris Jelcin felemelkedése

- a Szovjetunió szétesése 1991 végén, új államok megalakulása (a térkép segítségével)
- a Varsói Szerződés szétesése

Európai integráció

- az európai integráció 1991 előtt
- a maastrichti egyezmény (1992 decemberében) az Európai Unióról mint gazdasági és politikai szövetségről
- az új tagok csatlakozása (Ausztria, Finnország és Svédország) 1995-ben
- az egységes valuta, az euró bevezetése (1991), a schengeni egyezmény
- az EU kibővülése 2004-ben (a térkép segítségével, további bővítés, az alkotmányos rend kérdése)
- a NATO kibővülése (a térkép segítségével)
- az EU szervei, működése és problémái
- regionális integráció

22. DEMOKRATIZÁCIÓ ÉS SZLOVÉNIA ÖNÁLLÓSODÁSA

Alaptémák

A témák részletezése

Jugoszlávia és Szlovénia Tito halálától 1988-ig

- az 1974-es alkotmány és a rá vonatkozó különböző nézetek
- Josip Broz Tito halála és az utódlás kérdése
- gazdasági válság és az adminisztratív intézkedések (a benzin és az élelmiszerek vásárlásának korlátozása, bonok, fizetés a határátkelésért)
- a koszovói válság és az adminisztratív intézkedések, Milošević hatalomra jutása Szerbiában, a szerb–szlovén konfliktus kezdete, a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia memoranduma a nagyszerb programmal (1986-ban)
- Szlovéniában erősödött a szlovén és jugoszláv hatalom bírálata (közös programmag)
- alternatív kultúra (punk, Neue Slowenische Kunst Laibach valamint más együttesek)
- a béke-, ökológiai és más civil társadalmi mozgalmak megalakulása és fejlődése, a sajtó szerepe a demokratizációban (Mladina), az SZSZISZ szerepe
- kultúropozíció (Nova revija, Íróársaság)
- a Szlovén Kommunista Szövetség reformirányzata Milan Kučan vezetésével
- Dr. Janez Drnovšek közvetlen megválasztása a JSZFK elnökségének tagjává
- nyilvános viták Szlovénia nemzeti helyzetéről
- a Nova revija 57. száma a szlovén nemzetiségi program cikkeivel és a demokratizációs követelésekkel
- alkotmányos viták, függelékek az 1988-as jugoszláv alkotmányhoz, alkotmányos alternatívák keletkezése Szlovéniában, ezután alkotmányos függelékek a szlovén alkotmányhoz (1989. szeptember)

»Szlovén tavasz«

- a fordulat éve: 1988
- a JNH-Szlovénia konfliktusa, a JNH terve a rendkívüli helyzet bevezetéséről, letartóztatások, és a négyek elleni eljárás
- az Emberi Jogok Védelmi Bizottsága, tömeges nemzeti mozgalom Szlovéniában
- az első szövetségek megalakulása (a pártok előd ei)
- a májusi nyilatkozat és az Alapoklevél

Az első többpárti választások és a parlamentarizmus kezdete

- a Demos (Jože Pučnik) megalakulása
- a szövetségek és a társadalmi-politikai szervezetek pártokká alakulása
- a szlovén képviselők elhagyják a JKSZ 14.kongresszusát, és ezzel az véget is ér
- tárgyalások a választásokról, a pártok programja
- az első többpárti választások a második világháború után
- a Demos győzelme (közgyűlés France Bučar, kormány Alojz Peterle); elnökség (Milan Kučan)
- tárgyalások a népszavazásról (1990. december), valamint ennek lebonyolítása

Szlovénia önállóvá válása és nemzetközi elismerése, Jugoszlávia összeomlása, Szlovénia belépése az EU-ba

- a gazdasági helyzet rosszabodása, Ante Marković reformprogramja Jugoszlávia megmaradásáért
- eredménytelen megbeszélések a konföderatív államformáról, egyes nemzetek véleménye Jugoszlávia jövőjével kapcsolatosan
- szlovén előkészületek az önállósulásra
- az önállóság kikiáltása
- a JHN intézkedése, Szlovénia védelmezése
- az Európai Közösség intézkedése, egyeztetések Zagrábban és Brionin
- a brioni nyilatkozat
- az eredménytelen hágai békekonferencia (Badinter bizottságának döntése Jugoszláviáról)
- a háború folytatása Horvátországban, majd Boszniában, Hercegovinában és Koszovóban, Monte Negro döntése a függetlenség mellett, Jugoszlávia végleges összeomlása (a térkép segítségével)
- Szlovénia új államformája (alkotmány, hatalmi szervek, állami szimbólumok és ünnepek)
- Szlovénia nemzetközi elismerése
- Szlovénia belépése az ENSZ-be, az EU-ba és a NATO-ba
- az önállósodás szociális, gazdasági és politikai következményei (tranzíció, denacionalizáció)

Magyarország 1956 után

- az erőszakos hatalom szervezetei, az MSZMP fellendülése, Kádár János szerepe
- a gazdaság és a társadalom
- politikai rendszerváltás a 80-as évek végén (új pártok megalakulása)
- 1989: az alkotmány kihirdetése, a köztársaság kikiáltása

Magyarország a 90-es évek elején

- az első szabad választások
- Antall József és Göncz Árpád szerepe
- az új parlament tevékenysége
- az 1994-es országgyűlési választások, Horn Gyula szerepe

5. A KÜLÖNLEGES BÁNÁSMÓDOT IGÉNYLŐ JELÖLTEK

Az érettségi vizsgáról szóló törvény 4. szakasza kimondja, hogy a jelöltek egyenlő feltételek mellett tesznek érettségi vizsgát. A különleges bánásmódot igénylő jelöltek részére, akiket végzés alapján irányítottak a képzési programokba, indokolt esetekben pedig más jelöltek számára is (sérülés, betegség), tekintettel hiányosságuk, korlátaik, zavaruk fajtájára és fokára, módosítani kell az érettségi vizsga végzésének és tudásuk értékelésének módját.

A következő módosítások lehetségesek:

1. az érettségi vizsga két részben, két egymást követő időszakban való teljesítése;
2. az érettségi vizsga idejének meghosszabbítása, beleértve a szünetek hosszabbítását is, illetve több rövidebb szünet beiktatását;
3. a vizsgaanyag formájának módosítása (pl. Braille-írás; nagyítás, ha a kérdések fordítása nem lehetséges; a vizsgaanyag lemezre írása)
4. külön helyiség;
5. módosított munkakörülmények (világítás, emelés lehetősége ...);
6. speciális segédeszközök (Braille-írógép, megfelelő írószerek, fóliák domború rajz készítéséhez);
7. vizsga más személy segítségével (aki pl. az írásban vagy olvasásban segít);
8. számítógép használata;
9. módosított szóbeli vizsga és hallás utáni értést mérő vizsga (felmentés, szájról olvasás, jelnyelvre való fordítás);
10. az érettségi vizsga gyakorlati részének módosítása (pl. a szemináriumi dolgozatok, gyakorlatok módosított teljesítése);
11. az értékelés módosítása (pl. azokat a hibákat, amelyek a jelölt állapotából erednek, nem tekintjük hibának; az értékeléskor a külső értékelők együttműködnek a különleges bánásmódot igénylő jelöltekkel való kommunikáció szakembereivel).

6. IRODALOMJEGYZÉK

Az általános érettségi vizsgára való felkészülésben a jelöltek a Szlovén Köztársaság Közoktatási Szaktanácsa által jóváhagyott tankönyveket és taneszközöket használják. A jóváhagyott tankönyvek és taneszközök jegyzéke a **Középiskolai tankönyvkatalógusban** található, amely a Szlovén Köztársaság Oktatási Intézete honlapján www.zrss.si olvasható.

ÁLTALÁNOS ÉRETTSÉGI TANTÁRGYI VIZSGAKATALÓGUS – TÖRTÉNELEM
A Történelem Általános Érettségi Országos Tantárgyi Bizottsága

A vizsgakatalógust készítették:

Irena Česnik
Bernadetta Horváth
Robert Alfonz Jernejčič
Ana Kastelic
Guido Križman
Dr. Dušan Nečak
Vladimir Ovnič
Viktorija Zlata Pastar
Irena Rahotina
Dr. Božo Repe

Recenzensek:

mag. Stane Berzelak
dr. Danijela Trškan

Nyelvi lektor: **Rosana Čop**

A vizsgakatalógus magyar nyelvi fordítását és változatát készítette:

Bernadetta Horváth

A magyar fordítás lektora:

dr. Anna Kolláth

A vizsgakatalógust a Szlovén Köztársaság Közoktatási Szaktanácsa a 2007. május 24-i, 102. ülésén fogadta el, és a 2009. évi tavaszi vizsgaidőszaktól az új vizsgakatalógus hatályba lépéséig érvényes.

A katalógus érvényességéről az adott évben az az évi Általános érettségi vizsgakatalógus rendelkezik.

Kiadta

DRŽAVNI IZPITNI CENTER

a kiadásért felel: **mag. Darko Zupanc**

Szerkesztő: **Joži Trkov**

© Državni izpitni center

Minden jog fenntartva.

Műszaki szerkesztő:

Barbara Železnik Bizjak

Tördelés: Dinka Petje, Nataša Poč

Nyomda: Državni izpitni center

Ljubljana 2007

A katalógus ára: 3,80 EUR

A katalógus belső használatra készült.